

Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana

PALMA.—JANER Y FEBRER DE 1907

SUMARI

I. El Terciari franciscà Beat Ramón Lull. Sa vida y la història contemporànea continuació, per *Mossen Joan Arinyó*, Rector de Cabrera de Pièra.

EL TERCIARI FRANCISCÀ BEAT RAMÓN LLULL

Doctor Arcangélich y Màrtir de Christ

(CONTINUACIÓ)

En el llibre «Félix, de les maravelles del mon», qu'escrigué prop de l'any 1287, diu d'ell matex en el trat. 8, cap. 30, núm. 10: hi hagué un peregrí que visitá la Terra Santa, y affigit per veurerla en poder dels mahometans, quins hi han axecat ses mesquites, es dirigí en tó de súplica á ne'ls prínceps y prelatos de la cristianitat, pregantlosi fossen diligents en honrar á Jesuchrist arrebatant dels infidels aquells llochs, y á pesar de que tots li deyan tenir obligació de ferhó, ningú s'ho empenya ab l'empenyo que'l peregrí hauría desitjat. En el cap. 60, núm. 8, explica d'ell matex com un home devot, qu'estigué entre ls tartres y altres nacions idólatras, mirant y considerant les coses que fan y de la manera com viuen, de lo que mes es marvellá fou de que fessen á Deu tal deshonor, considerant com á deus els ídols, el sol, les estrelles, les besties, les aus y moltes altres coses menos nobles; y axó considerant, s'estranyá de que á ne'ls prelatos, prínceps y demés cristians no'ls hi remordís la consciència, permetent y consentint que tota aquesta gent visqués en les tenebres del error, sens conèixer el Sér que'ls ha creat y'ls conserva la vida.

Any XXII.—Tom XI.—Núms. 322 y 323.

En son *Cant*, escrit prop del any 1299, núm. 8, diu: «e hay trop gran fait emparat, gran res hay del mon cercat,» axó es: molts grans fets m'he emprés y gran part del mon he corregut.

En el llibre «De nova et compendiosa Geometria,» escrit en 1299, en el títol «De quadrante ad cognoscendum horas diei,» confesa que estigué en Etiopía al mes de Juny, y per les circumstancies dona á entendre que també estigué al Marroch y á Anglaterra.

En el llibre de *Predicatione*, escrit á Montpeller l'any 1304, sermó 26, de dominica infra octavam Ascensionis, diu: que per llarch temps estigué en les parts ultramarines ab els serrahins, tractant y disputant ab els mes inteligents sobres punts de la fé catòlica. En el llibre *de Fine*, escrit a Montpeller any 1305, en el prólech diu, referintse á n'ell matex, qu'un cert fulano, considerant el mal estat del mon, dexá tot lo que tenya y trevallá molt caminant casi per tota la terra, pera conseguir el remey de tant mal. Totes aquestas relacions y expressions aquí exposades, semblan posteriors al itinerari que aném á descriurer; mes com, segons fá notar el P. Pasqual, desde'l any 1278 fins al de 1305 en quin fou escrit el llibre *De fine*, no consta que'n Lull sortís d'Italia, Fransa, Catalunya y Mallorca, sino á n'el any 1292 qu'estigué á Tunis y en el de 1301 que marxá á l'Orient y que per poch temps estigué á Xipre y Armenia, se haurán de contar també en aquestos viatjes els llochs que indica haver vist en l'esmentat llibre *de fine*, juntament ab els quins senyala en el *Blanquerna*, ja que'ns manca el llibre que espresament compongué descriuint aquest viatge, puix que aquest era son propòsit á l'enraigar sa odiseya.

L'itinerari, donchs, es el següent: á principis de 1276, de Mallorca marxá á Roma, y després

d'estarshi una temporada se'n va á Alemanyà per veurer á l'emperador; passà llavors les parts septentrionals d'Europa que confinan ab l'Assia, estigué á la Tartaria, Turquía, Grecia y Arabia; entrá á l'África, en la Etiopía y llochs vehins d'Egipte, passà per la Berbería y arrivá al Marroch, d'aquí se'embarcá cap á Anglaterra y després cap Espanya, passant per Portugal, y entretenantse á Granada, arrivant per fi en 1282 á Perpinyá.

Sortint de la Cort del emperador, empenugué coratjós el viatge, guiat com sempre per la major honra de Deu; anava á ferse capás del estat moral y social dels infidels per'aplanar el camí á ne'ls missioners católics; de modo que aquesta llarga caminada fou mes de preparació y estudi que de propaganda evangélica, poguent-lo considerar mes com excursionista en aquesta ocasió que com un varó purament apostólic, no olvidant per axó, sempre que se li presentá la oportunitat, predicar la doctrina de son Amat.

D'allí passà en Ramón Llull á les parts del nord, ahont diu: (Blanquerna, cap. 95, núm. 3) que vegé per aquells païssos gens de varies creencies y sentí comptar á n'algú que'l dimoni els tenia obsecats ab molts errors é ilusionats y enganyats, perque hi havia una terra anomenada Girlanda, á la qual de cinch en cinch anys hi va un os blanch que'ls hi anuncia per aquell any gran abundancia de pesca que's á lo que's dedican aquella gent. Hi ha un'altre terra també, ahont per encantament fan parlar els arbres. Y n'hi ha un'altre (1) hont hi va una abubilla á un gran bosch, y si algún home s'atreveix á tallarhi llenya mentres ella hi es, prompte se axeca grossa tempestat de llamps y trons. També n'hi un'altre, en la que cada hú creu tenir un deu en son camp, altre en son remat y altre en son jardí. En altre terra prop de l'Assia, (2) hi han gens que no viuen d'altre cosa que de la

(1) En la traducció castellana d'aquest llibre del any 1749, s'hi afegex que aquesta terra está cerca de Bohemia; pero aquestes paraules faltan á la impresió valenciana del any 1521, y pot molt be ser que la traducció castellana se fes tenint present algun manuscrit catalá.

(2) En l'esmentada traducció castellana se diu: en otra tierra cerca de Asia; mes en la edició valenciana s'escriu: prop de Asia, lo qual sembla mes verosimil, y sobre tot deu advertirse, qu'ls noms dels llochs que's posan en aquest llibre, sens dubte han mudat ab el temps, ó ab la varia transcripció d'aquest llibre, s'han alterat per els amanuenses.—Nota del P. Pasqual.

cassa, y quan perseguexen un cap no paran fins que l'han mort menjantse'l allá matex, y en acabat ja van per altre.

No dexá en Llull de prevenir la manera de convertir á n'aquesta gent tan bárbara, de modo «que fossen enviades n'aquells pobles persones devotes y de santa vida, y sabent llurs llenguatjes els hi prediquessen per exemples, per metàforas y parábolas, fins que llurs sensualitats estessen ordenades pera poder axecar les semblances á les potencies de l'ánima, ab les quals fossen iluminats per la inteligéncia en la santa fé católica.»

Pochs temps s'hi entretingué per aquestos pobles, puix rápidament y sols de pas recorregué els pahissos d'aquestes tribus nómades, quan marxá desde la cort del emperador cap á l'Assia.

Entrá la Tartaria, allí hont éll desitjava ferhí gran fruyt per les bones disposicions que tenían alguns de llurs prínceps, segons havia sentit á dir. D'aquesta sa estada entre'ls tartres ne parla en el Blanquerna, y d'un modo especial en el «De fine» (dist. 2, par. 5) diu que aquestos gentils no tenen ciencia ni lley: no tenen lley, perque falta que'ls hi prediqui; y no tenen ciencia, perque llur enteniment está ocupat en les coses sensibles é imaginables. Afegex després: en realitat he estat en les parts ultramarines, y sentí que Casano, emperador dels tartres, deya moltes vegades, que volía certificarse de la fé dels cristians, puix que, si tingués certesa d'ella, no solsament éll se'n faría, sino que també procuraría fos batejat tot son exércit... Els tartres y demés pagans casi tots creuen que'l raon es etern, y segons el llenguatje que á n'ells els hi parlan els astres es el destí de cada hú.... nos diu que fá setanta anys que'ls tartres devallaren dels fons de la Siberia y ja dominan mes terreno que tots els serrahins y cristians junts. Efectivament, Temuchin, anomenat Gengis-Kan, havia llensat les hordes mongoles contra'ls adoradors del Profeta que dominavan en l'imperi de Carism y s'apoderaren á principis del sigle XIII, desde'ls sorral del mar Caspi fins entrar á Persia; de modo que al morir aquest emperador (1222) dexava un imperi tan gran que's necessitava mes d'un any per anar desde'l centre fins al extrem. Els tartres no conexían la justícia; la lley del mes fort governava; orfe de sentiments generosos aquest poble, sols s'ocupava en la devastació y'l pillatje.

Per aquest temps governá'l vast imperi Cu-

bilay (1267-1294), que havia procurat introduir la civilització xina y afavorir totes les religions; axís es que hi ha en aquell regne una gran confusió de buddistas de diferents especies, altres que segueixen la filosofia de Confuci, el magisme, les doctrines dels maniqueus y dels nestorians, l'islamisme, el lamaisme, y els cristians hi havían entrat diferents vegades, mes poch pogueren adelantar en ses missions gracies á la barbarie dels mongols, á la indiferencia dels xinos, á la prevenció dels idólatras y la rivalitat dels nestorians, puix els rumors que per aquells temps corregeren de que'ls tartres s'havían convertit ó estavan en bones disposicions pera ferho no resultaren veritat, sols que á ne'ls cristians els miraren sempre ab mes predilecció que á ne'ls mahometans á quins els hi feren constantment una guerra crudel.

Passá després en Lull per la Georgia (cap. 94), governada per un rey cristiá. Seguí la Grecia y terras del emperador de Constantinopla, qu'allavors ho era en Miquel Peleólogo, aquell que, mes per miras polítiques que no pas de bon cor, desitjá la unió ab la Iglesia romana enviant á n'aquest fi diputats á ne'l concili de Lyó (1274). En el llibre *De fine* hi exposa les disputes ab els grechs, nestorians, jacobites y juheus, puix se déria constant era convence'ls y desenganyarlos per medi de la discussió pacífica, amorosa, exempta de passió, y que per una y altre part sols s hi cerqués la veritat; y ab tal motiu, referint un cas que un juheu y un cristiá disputavan acaloradament, nos diu (cap. 88, núm. 2): «Es de la naturalesa del enteniment que millor enten quan l'home está alegre y sossegat que no pas quan está enfadat; perque la ira torba l'enteniment, y axó fá que no entengui alló que deuría si no estés enfadat. Altre naturalesa té l'enteniment, axó es, l'home afirma esser possible lo que la voluntat vol qu'entengui l'enteniment; perque si avans que l'enteniment ho entenga, afirmés esser impossible aquella cosa, llavors l'enteniment no estaria disposat pera donar á entendre la possibilitat ó impossibilitat que fós intel·ligible en aquella cosa. Encara te altre naturalesa l'enteniment pera pujar á entendre alguna cosa, y es qu'avans d'aplicar-se á entendre, la voluntat estimi igualment la part afirmativa que la negativa; perque quan la voluntat se inclina á una part avans que ho entenga, allavors queda l'enteniment impedit d'entendreho.»

Sembla que's vol referir á lo que's ara la

Turquía y á les demés provincies que posseñan á l'Asia'ls turchs, quan (cap. 95 núm. 5), diu que no dexavan predicar en aquella terra; mes ho demanava al príncep dels turchs y al dels tartres que havían subjectat la Turquía, y'l príncep tartre consentí la predicació, y allavors els turchs no s'atreviren á impedirho.

Fa memoria també del Califa de Bagdach, y dels cristians de la cintura (cap. 100) que viuen á n'aquelles parts ultramarines subjectes á ne'ls serrahins; parlant generalment d'ells, entre'ls varis passatjes d'aquest llibre, descriu (cap. 50) á la Fé y á la Veritat en trajo de dones, y la Fé plorant diu: jo só la fé que'n companyia d'aquesta dama he vingut á terra de moros pera convertirlos al camí de la salvació y no m'han volgut rebre ni á mi ni á n'ella quin nom es la Veritat. En el cap. 51 explica la resposta que donaren á l'enteniment la fé y la veritat sobre llur missió en terra de moros; que allí havían trobat á molts homes sabis en filòsòfia, que ni ab els propis dogmas de Mahoma creyan, y no volfan admetre autoritats de sants, ni tenir verdadera creencia sens entendrela.

Visitá també la Terra Santa y el Sant sepulcre, de lo que tantes vegades ne fa memoria en aquest llibre «Blanquerna»; y en el «Félix de les maravelles del mon», escrit prop del any 1287 (trat. 8, cap. 18, núm. 14), diu que estant en oració á Jerusalem, son cor sentía una gran fervor recordantse de la passió de Christo, desitjant morir per son amor y en recompensa de la mort que per ell sufrí. En el llibre *De fine* (Dist. 2, par. 1), parlant de la conquesta de Jerusalem, diu: Moltes voltes he estat devant del altar de Sant Pere á Roma, y l'he vist sempre molt adornat é il·luminat; mes hi ha un altre altar que's el que porta ventatje als demés, havent de ser pres com exemplar y model dels altres, y quan el vegí sols hi cremavan dues llanties, y encara la una era mitj trencada. La ciutat está despoblada, perque casi no hi viuen cinquanta homes, essent la mes excelenta de totes les ciutats: lo qual deu entendre's respecte de Deu, puix en quant á nosaltres, sembla que no es res, ni fem cas del abandono en qu'es troba.

Sembla que passá també per la India, de lo que'n fa esment en el cap 102 y en el llibre *De fine*; y prenent el camí cap á Egipte, passá á la Etiopía, ó sia lo qu'avuy es la Nubia y terras meridionals, (cap. 91, núm. 6); parlant d'aquelles parts del mitjorn, y d'una terra qui está entre les arenes prop d'una ciutat anome-

nada Gana, diu: que'n aquella terra hi havían molts reys y prínceps qu'adoravan ídols, al sol, á la lluna, á les estrelles, á les aus y á les besties. La població es molt numerosa, y les persones son molt altes d'estatura y de color negre; viuen sens lley. En el cap. 95, referintse á n'ell matex, diu: succehí qu'un missatjer del Cardenal, que passava per aquelles terres, trobá una cafila de sis mil camells carregats de sal, que sortían d'una vila anomenada Fibelberch, y anavan á uua terra ahont neix el riu de Damietta; y marxant en companyia d'aquella cafila, vegé allá tanta gent, que en el curt espay de quinze dies fou venuda tota aquella sal. Els habitants d'aquelles terres son tots negres é idólatras; de tots els seus bens ne fan comunitat, mantenen la justícia ab molta severitat matant al qui troban en mentida, y per altre part son d'un geni alegre y jovial. Hi ha en aquell país una illa en mitj d'una gran laguna, en la que hi ha un dragó, adorantlo com á deu y li oferexen sacrificis. Aquell misatjer, donchs, feu escursions per totes aquelles terres pera veurer é informarse de les costums de llurs habitants y son gros nombre; ells se'n admiravan de veurer aquell home blanch y cristiá, puis de molt temps n'havían vist cap ni casi sentit á parlar dels cristians.

Aná després á Berbería (cap. 95, núm. 4), y allí vegé á molts gladiadors y bastaxos que predicavan á ne'ls moros el Alcorá y les benaventuranses de llur paradís; y ho feyan ab tanta unció y fervor que casi tots els oyents ploravan. També vegé que'n la curia hont se sentenciavan els plets, eran breument acabades les causes y les qüestions dels litigans. No sé si aquí ó en altre part, diu el P. Pasqual, referintse á ne'ls moros, diu que vegé l'Alcorá, de quin llibre, en el *De fine* (Dist. 1), diu que'n el modo de dir está molt adornat, mes el subjecte ó materia de que tracta es una embustería adornada de moltes falsetats y plé de cansons sensuales.

Mentres rondava en Llull per aquestes terras de África, ahont hi abundavan tant els lleons y altres feres, li succehí lo que d'ell matex, disfressat ab el nom del Amich, conta en el matex llibre (cap. 108, núm. 113) en els cántichs d'amor ab aquestes paraules: Anava l'amich á una terra estranya, ahont creya trobar á son Amat, y en el camí l'escometeren dos lleons; temé de prompte la mort l'amich, perque desitjava viurer pera servir á son Amat, y acudint fervorós á son Amat perque l'amor l'assistís en

šament se postraren els lleons á sos peus y li llepavan les llágrimes de sos ulls plorosos besantli ensemps les mans y els peus, poguent seguir després l'amich son camí en pau en busca del Amat.

Contan alguns que, trobantse en Llull á la ciutat de Bona un bon xich distant de Tunis, convertí á la fé de Christo á molts filosofhs, y axó sembla esser lo que explica (cap. 57, núm. 3) que li succehí per aquest temps que caminava per Berbería. Un home molt sabí en filosofia y teología desitjá per devoció anar á predicar á ne'ls moros la veritat de la santa fé católica pera destruir son error y pera que'l nom de Deu fós adorat y alabat entre élls del matex modo que ho es entre nosaltres. Axis ho executá aquest sant varó, predicant y ensenyant sens descans. S'escampá per aquella terra tot lo que'l varó feya y predicava, per quina causa'l rey moro maná que aquell cristiá sortís desterrat del seu regne, avisantlo que de lo contrari'l faria matar. No volgué'l cristiá obeir, puix la caritat y fortaleza s'havían apoderat de son cor y li feren despreciar la mort corporal. Sabent el rey son despreci á lo que li havía manat, indignat y colérich'l feu comparexer á sa presencia y li digué:—Neci y fatuo cristiá, qu'has despreciat el meu manament y mon senyorió, ¿no veus que, si vull, puch ferte matar ó allargar ta agonía ab llarchs y dolorosos torments?—Senyor, respongué'l cristiá, veritat es que vostre poder temporal pot vencer y superar el poder de mon cós; mes la forsa de mon esperit no pot esser venuda per la que vos teniu ni per la de tots els homes de vostre regne, perque la forsa del esperit es mes noble que la corporal, y per'axó la caritat que crema en mon cor estima tan fortament la fortaleza que'n ell hi ha, que'm fa despreciar la forsa corporal que vos teniu en vostra persona y en tot vostre regne; per lo qual, la forsa y caritat de mon cor están promptes á combatre contra tots els poders de vostra ánima y de totes les ánimes que hi han en tot vostre regne y senyoriu. Molt admirat quedá'l Rey de semblant resposta, y volgué saber que'era aquella gran fortaleza de son cor, que de tal modo desafiava á totes les forses y caritat de les ánimes que hi havia en sa terra.—Senyor, respongué'l cristiá, tan gran es la encarnació del Fill de Deu y la passió que sufrí per nosaltres y tant forta es la veritat contra la falsetat, que per'axó jo estich en tan gran caritat y ab tanta fortaleza de cor, que ni vos ni tots els homes de vos-

tre regne podrien contrarrestar ma fortalesa; perque tots vosaltres estau en error y no teniu fé ni devoció en la Encarnació, ni passió de mon Senyor Jesuchrist. Molt enutjat restá'l rey moro contra'l cristiá, y maná vinguessen á sa presencia tots els més sabis y doctes de sa terra, y tots aquells que tinguessen major caritat pera que vencesen la gran fortalesa y caritat del cor d'aquell cristiá, y donguessen després mort crudel á son cós. Tots se juntaren contra aquell cristiá; mes aquest á tots els vencé y superá ab la forsa espiritual y ab la caritat, y digue també á ne'l Rey, que matantlo faria injuria al cós separantlo de l'ánima que te major virtut en fortalesa y caritat que no tenia ni éll ni totes les ánimes de tots els moros de son regne, y que també faria injuria á sa ánima si no la premiava per sos mérits.

Totes les senyas d'aquest cas, denotan esser un pas históric de sa vida y en aquest viatge succehit, com altre que'n conta en el llibre Félix de les maravelles (tract. 8, cap. 73, núm. 4): una vegada disputava un cristiá ab un serraht sobre el misteri de la Sanctíssima Trinitat, y li deya que Deu Pare engendr á Deu Fill, de lo qual ne quedá admirat el serraht. Després li proposa varies objeccions contra'l misteri de la Sanctíssima Trinitat y Encarnació y el Sagrament del altar, que's dexan en obsequi á la brevetat. Les exposa ab fermes rahons el cristiá, manifestant com per rahó de la eternitat y simplicitat infinita de Deu, no hi ha anterioritat ni posterioritat entre'l Pare y el Fill; ni per la encarnació sufrí alteració'l Fill, per rahó de sa infinitat y eternitat, y per el poder y voler infinit de Deu debia subsistir el Sacrament del altar; y acaba: després que'l cristiá hagué dit aquestes y moltes altres paraules á ne'l serraht, reflexionant aquest acabá ab ses admiracions y dubtes convertintse á la fé de Jesuchrist.

Queda á la piadosa consideració del lector, ja que no hi ha historiador que determinadament ho expliqui, el reflexionar els treballs, angunies y penalitats d'en Llull en tan llarch y pesat viatge per terres tan allunyades de la comunicació ab els europeus; empro com ell matex ensenyat de la experiéncia diu, que'ls que's dedican á servey de Deu, aplicantse á la conversió dels infidels, han de patir fam, set, calor, fret, nuesa, perills, persecucions y totes les miseries á que está subjecta la naturalesa humana, particularment quan está lluny de rebre algun consol; ja'ns podem afigurar que tots aquestos

mals, foren els companys inseparables d'en Ramón Llull. Per la amor que tenia á Deu y desitj de la salvació d'aquelles gents foren continuats els sospirs y defalliments que mencioná després en son Desconhort, can. 14, y en el 51 diu: per Deu sigué despreciat, ferit, malehit, greument vituperat, tirat per les barbes y exposat en perill de mort; mes per la virtut de Deu tinguí paciéncia.

Ja que'ns falta historiador pera explicarnos ses peripecies, recullim del llibre Blanquerna, escrit després d'aquest viatge, y del llibre del Amich y del Amat contingut en el cap. 107 d'aquell, alguns passos clarament alusius á n'aquest temps y viatge, qu'allavors piadosament meditava y recordava quan escrivia aquest llibre. A la determinació d'empendre aquest llarch viatge sembla correspon lo escrit en el núm. 363: «l'Amich havia de caminar camf llarch, difícil y escabrós; y havia arribat el temps de marxar, y de portar á sobre la gravíssima carga que mana l'amor que traginin sos amadors; y per'axó l'amich descarregá sa ánima dels pensaments y comoditats corporals, pera que son cós pogués mes fácilment portar la càrrega que li manava l'amor, y que l'ánima per aquells camins anés sempre en companyia de son Amat.

Al present itinerari correspon també lo que dexa apuntat en el núm. 11: «Amich insensat, ¿per que acabas ton cós, et gastas els diners, y dexas les delicies d'aquest mon, y corras despreciat entre'ls homes? Respongué l'Amich: per honrar els honors de mon Amat, qui es desamat y deshonorat, per mes que no pas estimat y honorat. Es veyá (núm. 52) l'Amich pres y lligat, ferit y mort per amor de son Amat, y'ls quins l'atormentavan li preguntavan: ahont es ton Amat? L'Amich els hi respongué: héusel aquí en la multiplicació de mos amors y en el sufriment y paciéncia que'm dona pera suportar els torments. Al Amich (núm. 57) li preguntaren: qui nes son les teves riqueses? Respongué: les pobreses que per mon Amat sufrexo. Y quín es el teu descans? El defalliment que per amor me dona. Y quín es el teu metje? La confiansa que tinch en mon Amat. Y qui es el teu mestre? Les significacions que les criatures li mostran de son Amat. Vetllava (núm. 214), dejunava, feya almoyna, plorava y anava per terres estranyes l'Amich, pera mourer la voluntat de son Amat á enamorar sos súbdits, pera que honoressen ses honors; més considerá l'Amich que no es de la

naturalesa de la aigua escalfar, ni pujar, sino es avans escalfada; y per'axó prega á l'Amat, que's dignés primerament escalfar ab l'amor ses peregrinacions, almoynes y vigíllias, pera que pogués cumplir sos desitjos. Anava l'Amich, (núm. 282) demanant almoyna de porta en porta pera fer memoria de l'amor de son Amat á sos sirvents; y com un día no arreplegués res, li preguntaren si li sabia greu, y respongué que no, perque la humilitat, pobresa y paciència son coses agradables á son Amat.»

De lo apuntat fins aquí ne podem deduir ademés les sublimes virtutés d'en Llull que'n aquest viatge se exercitava, y quant era el seu afany pera veurer á tot el mon reduit al servey de Deu que ab la extenuació y treballs que necessitavan un cós de bronze, no obstant la seva ánima ferma y serena en els contra-temps y ocupada continuament en l'alt exercici de la contemplació.

Continuant, donchs, el viatge, ó sia la seva odisseya, arribá al Marroch, y d'allí s'embarcá cap á Anglaterra, com ho insinúa en el llibre De Geometria, passant primer per Ceuta, de quina'n fá menció en el De Fide.

A Anglaterra feu á son rey Eduard I les súplices encaminades á ne'ls projectes que portava; no sabem com s'ho prengué aquell monarca, ni quins resultats d'aquella illa n'aportá. Vingué després á Espanya, unintse, axís que saltá en terra, á la romeria qu'anava á visitar Santiago de Compostela, excitant el zel y devoció dels peregrins. Baxá cap á Portugal per veurer á son rey Dionís I, qui llavors estava en guerra ab els moros. Passá en el regne de Andalusia, per Almeria, Málaga y Granada, segons afirma en el llibre De fine (Dist. 2, par. 3), y com per aquell temps el rey de Castella Alfons X el sabi, estava desposeit de son regne, y son fill D. Sancho, que s'havía sublevat juntament ab el país, anava bastant revolt, suposo no tractá ab élls, ni tampoch ab en Pere rey d'Aragó, puix estava atafagat aparellant la armada qu'havía de marxar contra'ls moros de Tunis, ó potser ja havia marxat.

Després que'l príncep en Jaume, fill d'en Jaume el Conqueridor, fou coronat y jurat per Rey de Mallorca, y quan ja ab en Llull havian acabat la fundació del monastir de Miramar, marxá al comtat de Roselló, ahont fou reconegut per Senyor, y passá també després, per esser reconegut á Montpeller, ahont hi celebrá Corts; aquí vingué á trobarlo son germà'l rey en Pere

d'Aragó, obligantlo á que li cedís en feu ses possessions, encara que son pare l'havía dexat lliure de tota traba; no obstant, degut al carácter irascible y orgullós d'en Pere y á la bondat natural de son germá en Jaume, y forsat aquest perque no hauria pogut resistir l'atach en cas de guerra á causa de tenir sos estats tan separats, firmá á Perpinyá, y á últims de 1278, un reconexement á favor de son germá el rey d'Aragó y Catalunya, en el quin declarava rebre en feu tots els dominis de quins n'era Rey, transmetent á n'en Pere y á sos successors el directe domini. En execució de lo pactat ab son germá, vingué en Jaume á Mallorca, y als 10 de Desembre de 1279 feu que's nombressen diputats que'n nom del regne prestessen vassallatge al rey en Pere II de Catalunya y III d'Aragó, y axís ho executaren á València als 18 de Febrer de 1281. El rey en Jaume s'havía quedat á Mallorca, segons consta que hi era pels privilegis concedits en les Kalendes de Mars de 1280 y en 25 de Janer de 1281, tornant á Catalunya á principis del any següent, puix en Dameto (Historia de Mallorca, lib. 3, p. 4) diu que'n dit any estigué á Lleyda ab son germá en Pera y se li oferí per aquesta jornada qu'estava preparant, de la quina en resultá la conquesta de Sicilia, magna qüestió que per espay de llarch temps tingué preocupada á la Europa. La flota sortí de Tortosa á 3 de Juny de 1282.

Quan en Llull entrá á Catalunya de retorn de sa odisseya, segurament que la expedició á Tunis ja havia marxat; y se'n aná á Perpinyá, hont hi trobá el rey en Jaume, á qui consolá de les vicissituts passades, donantli molts bons consells pel pervindre; y com al rey en Jaume ja n'hi havian passat tantes, y per altre part era molt piadós y donat á la oració, proposá á son gran amich en Ramón Llull dues qüestions: en la primera preguntava'l rey, que si Deu per sa infinita bondat no podia tenir cap defecte, ¿com se podia entendre qu'hagués donat aquell precepte á Adam, sabent que no l'havía d'obehir? En la segona li deya: essent Deu sumament bó, ¿per qué no disposá les coses de manera que no pogués pecar ni l'àngel ni l'home, y axís tots s'haurían pogut salvar? Pera contestarli degudament, composá en Llull un llibre rotulat: De doscents versos al rey de Mallorca, y comensa axís:

Un senyor rey qui be enten
se maravella molt soven
que Deus, qui es bó en quant es,

no fallís en neguna res,
com fets á Adan lo manament
quel fruit no menjas, el sabent,
qu'Adan fería lo pecat,
don mant hom sería damnat....

XVII

Una plaça de la Historia

Els normands ó gens del nort, havían sortit de la Escandinavia, y poch á poch s'anaren escampan per tot el mon conegut, gracies á son caràcter aventurer y guerrejador; á principis del sigle XI ja havían baxat fins á Italia, establintse poch després en la ciutat d'Aversa (1029), que Sergi, duch de Nápoli, la doná en recompensa dels serveys rebuts, á Rainulfo, ab el títol de comte.

Dotse fills de Tancredo d'Hauteville, escasos de bens de fortuna, traspasaren també ls Alpes, posantse al servey de qui'ls llogava: unes vegades pelearen á favor dels longobardos, altres á favor dels grechs; y tres d'aquells, Guillém, Drogó y Unfred, capdills de la colonia militar, acompanyaren á ne'ls imperials pera conquistar la Sicilia dels serrahins, y haurían conseguit son intent si no s'hi hagués oposat les traicions dels grechs y les injusticies de llurs generals. Enfadats vingueren altre volta al continent, decidits á arrancar de mans dels bisantins la Apulia y la Calabria (sur d'Italia), y en les planures de Cannas quedaren els grechs derrotats (1041): allí s'establiren, considerant Melfi com á metròpoli d'aquelles terres, y nomenaren á Guillém, jefe suprém. Son germá Dagón, que'l succehí, rebé del emperador Enrich III (1043) el títol de duch de la Apulia, afegintli el territori de Benevento, exceptuan la ciutat senyalada al Papa. Situats entre'ls grechs y els llatins, no's fiaren de cap dels dos imperis, y sí sols de llurs espases y valor personal.

Per una conspiració del emperador de Constantinopla, morí Drogó (1051) ab molts d'altres normands, succehintlo son germá Unfred, qui'l venjá ab represalies. Dedicats aquesta gens á aventures y al pillatge, no perdonavan ni'ls bens de la Iglesia ni'ls del Papa, per lo qual Lleó IX demaná contra d'ells l'aussili de Enrich III, marxant ell personalment com capdill d'una multitud de guerrers, encara que Pere Damiá y altres varons prudents desaprobaren que'l Papa s'armés d'altre espasa que no fós

la espiritual. Els capdills normands enviaren á demanar la pau, oferint al Papa l'homenatge de ses possessions; més haventse ell negat á ne'ls pactes mentres no marxessen d'Italia, els normands li presentaren batalla prop de Civitella y l'agafaren presoner (18 juny 1053). Els mateixos que l'havían derrotat quan portava les armes á les mans, l'adoraren un cop vensut, demanantli'ls perdonés la victoria, y suplicantli'ls enfeudés tot lo que possehían y tot lo que poguessen adquirir de nou á una y altre part del Far. El Papa Lleó accedí á llurs prechs, y d'aquest modo aquella presó li proporcioná mes ventatjes qu'una gran victoria, donantli axís la supremacia respecte d'un país al quin no podia pas aspirar. (1)

En 1057 morí Unfred, y'l succehí son germá Robert Guiscart; y el papa Nicolau II, que l'havía excomunicat á causa de ses violencies, el benehí novament després que hagué donat probes de docilitat, y al morir son germá Unfred el nomená duch de l'Apulia, de Calabria y de totes les terres que pogués conquistar dels grechs cismàtics ó serrahins, tant d'Italia com de Sicilia. Atacá l'imperi d'Orient conquistant algunes ciutats; després, obrant ab tanta prudencia com valor havia demostrat, se feu confirmar els títols obtinguts y les conquestes eventuals pel Papa Nicolau, mitjansant el tribut de dotse diners per cada parell de bous y la promesa de serli fidel y ajudarlo sempre que'l necessités. En efecte, trescents normands ajudaren á n' aquell Papa á subjectar als comtes de Túsculo; y mes tart, quan á Gregori VII lo feren presoner á Roma per manament del emperador Enrich IV, Robert hi acudí, incendiá la ciutat, y, donant llibertat al Papa, l portá trionfant á Solano. Prepará després una altre expedició contra Grecia (1084); y si no hagués sigut la mort que'l sobtá en 1085, s'haurían vist fortament compromesos els imperials. Roger, el germá mes petit dels dotse fills de Tancredo d'Hauteville, havia sigut nomenat per en Roger comte de Calabria, mes sens altre medi pera conquistarla que son valor y un caball. No tenint res per perdre, y ab l'atreuiment propi de sos compatriotas, se trasladá á Sicilia (1061), fingint que volía lliurar á n'ls cristians de la esclavitut musulmana; arreujá allí en les guerras fraticides dels sarracens, quan en realitat sols anava per ell; vint anys lluytá per arrencar la illa de mans dels serrahins, conseguintho per fi en

(1) Historia de Cesar Cantá, Llibre X, cap. VII.

1089, no obstant en 1072 ja havia pres a Palerm, y comensá a repartir les terres entre'ls seus, establint allí'l feudalisme, al igual com ho havían fet sos germans en la Calabria y la Apulia. Aquest fou'l fundador de la dinastia normanda a les dos Sicilias, y li concedí'l Papa Urbá II lo que s'anomená després *el tribunal de la monarquia de Sicilia*, es dir, qu'aquest príncep y'ls seus successors foren agraciats ab el títol de legats perpetuus y hereditaris de la Santa Seu, y en calitat de tals portavan en les funcions solemnes les sandalies, l'anell, el báculo, la mitra y la dalmática.

L'antipapa Anacleto II, á Roger II, net del primer, concedí (1130) el títol de rey de Sicilia, la investidura de la Apulia, de la Calabria, de Salerno, ab la soberanía del ducat de Nápoli y el principat de Cápua: en Palerm se celebrá la pomposa coronació, y quedá constituít el regne de les dos Sicilias.

El papa Inocenci II declará la guerra á Roger (1139), y havent caigut presoner ab molts cardenals, com havia succehit ab un dels seus antecessors, celebrá també la pau ab Roger, renovantli la investidura bax condició de que donaría homenatge al Papa y li entregaria 600 *schifati* d'or cada any. Aixís quedá confirmada en aquell regne la soberanía de la Santa Seu, que ja havia adquirit avans.

El succehit en 1154 son fill tercer Guillém, príncep apocat é inepte, qui, al morir en 1161, el succehit son fill Guillém II bax la tutela de sa mare na Margarida de Navarra.

L'emperador d'Orient, allavors Federich Barbarroja, veyent que'l rey de Sicilia, Guillém II, no tenia sucesió, y codiciant éll aquelles terres, procurá casar á son fill Enrich ab na Constansa, filla póstuma de Roger II, á qui corresponia'l trono si aquell moria sense fills. Se celebrá, donchs, el matrimoni (1186) á Milán ab extraordinaria magnificencia.

Aixís que Guillém II aclucá'ls ulls (1139), els sicilians se dividiren en dos partits: l'un quin capdill n'era l'arquebisbe de Palerm, sostenia'l dret hereditari de Constansa; l'altre, manat pel canceller Mateo, negava qu'aquesta princesa pogués succehir á la corona de Sicilia en feu de la Santa Seu, perque era dona; y aixís proclamaren rey á Tancredo, comte de Lecce, fill natural de Roger, essent coronat á la catedral de Palerm, y essent reconegut també per totes les provincies del continent.

Enrich VI, emperador ja per la mort de son

pare Federich Barbarroja (1187), fou coronat en 1191 pel papa Celestí III, y tot seguit marxá cap á Nápoli pera sostenir sos drets, qui fou derrotat, preparant després una nova expedició quan sapigué la mort de Tancredo, que dexava bax la tutela de sa muller, Sibila de Acerra, el nen Guillém III, en mitj d'una lluyta d'ambicions entre'ls barons y els caballers.

Ab la ajuda de genovesos y pisans, á quins havia fet pródigas promeses sens ánimo de complirlas, entrá Enrich VI á Sicilia, essent coronat á Palerm en 13 de Desembre de 1193, qui sigué un crudel tirá pels vensuts. Morí á l'edat de 33 anys, á 28 de Setembre de 1197, y al 27 de novembre del any següent morí també la seva dona Constansa, condolida de les injusticies que son marit havia comés ab sos compatriotas, y dexant un fill nen encara, bax la protecció del papa Inocenci III, que s'havia de fer célebre ab el nom de Federich II.

Federich se casá ab Constansa d'Aragó, viuda del rey d'Hungria, y en 1214 fou coronat rey de Germania, quan el Papa havia consolidat sa supremacia sobre Sicilia. Fou coronat emperador Federich II, juntament ab la seva dona, á 27 de Setembre de 1220 pel Papa Honori III. D'esperit cultivat é ilustrat, se mostrá dur de cor y despótic en tots sos actes, alegre, dissipador, luxuriós; fent una vida epicúrea sens que se li acudís pogués existir un'altre vida, se mofava sarcásticament de les faltes de son sigle, sens un brí d'amor per compadexeles ni corretgirles. Estrany aspecte presentava aquell país poblat per indígenes abatuts per llarga y penosa esclavitut, per senyors normands ab corassa y morrió, per musulmans, per fiers alemanys y pels detritus socials de totes les nacions, puix l'emperador Frederich s'havia establert allí en el regne de les dos Sicilias, d'ahont era fill y ahont havia rebut la primera educació, rodejantse de gens dissipada y corrompuda; allí s'hi trobavan santons y monjos, homes del nord ignorants y meridionals impíos, fastuosos asiáticos y severs escandinavos, y á Lucera y á Nocera hi havia establert una colonia mora.

Quan el concili de Lyó, convocat pel papa Inocenci IV en 1245, condemná á Frederich II per heretje, musulmá, blasfemo, perjur, expoliador de les iglesies y perseguidor del clero, comensá la anarquia del Imperi y la magna qüestió de la Sicilia.

L'impío y descregut emperador no havia fet cas de les excomunions del octogenari Gregori

IX, y quan en Sinabaldo de Fiesco, amich éll y de la familia de Frederich, pujá'l Soli Pontifici, s'esperá la pau; mes Inocenci IV defensá vigorosament sos drets de Sobirá, tenint de refugiar-se á Lyó, ciutat lliure, puix tothom havia fet el vuyt al entorn del Papa; tant poderós y temut era l'emperador Frederich II. Mes excomunicat pel concili com á contumás, y depositat del imperi y absolts per sempre del jurament á ne'ls que li havían promés fidelitat, resoná aqueixa veu fatídica per tot el mon, y'ls sicilians foren els primers que conspiraren contra la vida del emperador, mentres Enrich Raspon, langrave de Turingia, á qui s'havía donat la corona de la Germania, vencía á Conrat, fill de Frederich, nomenat rey de romans. Els sicilians pagaren son atentat ab la sang de llurs mellors ciutadans; y vensut després l'Enrich Raspon, morí de dolor (1247), en tant que l'emperador combatía contra'l poder papal, y Inocenci IV, ferm en ses resolucions, atiava á sos súbdits y á tot el partit güelfo contra l'impío; aquesta guerra fou terrible, vegent per fi'l tirá son orgull humillat, morint á Florentino pel Desembre de 1250, havent avans sigut absolt y axecada la excomunió.

El papa Inocenci IV maná á ne'ls grans senyors de les dos Sicílias que no reconeguessen altre monarca que'l Papa; y á ne'ls prínceps y ciutats d'Alemanya, que no debían obehir al fill de Frederich, qui ab el nom de Conrat IV, combatía á Guillelm, comte d'Holanda, qu'havía acceptat la corona de la Germania á la mort del langrave de Turingia.

Entre tant Manfret, fill natural de Frederich II, s'havía apoderat de Sicília, y quan despres hi aná Conrat per ajudarlo, entraren les rivalitats entre abdós germans, atribuintli la veu comú á Manfret el prematur fi de Conrat, que morí á l'edat de vintisis anys en 1254.

En el interval designat ab el nom de *gran interregne* (1254-1273), perque encara que no mancaren emperadors, cap fou generalment reconegut, no hi hagué una autoritat ab prou prestigi per unir les diferents parts d'Alemanya. El ducat dels Frederichs, qu'ademés de la Suabia, comprenía la Helvecia y la Alsacia, se dividí entre molts, no sols prelats y comtes, sino també vilans, que conquistaren una llibertat no particular á cada hù, sino extensiva á tots els demés estats; y suplint á ne'ls duchs, hi hagué intendents qu'administravan les rendes que treya l'emperador. També's fraccionaren

els grans ducats d'Alemanya: del ducat de Saxonia se'n separaren els marquesos de Brandenburg; la Helvecia fou dividida en cinquanta comtats y en cent cinquanta baronies; l'arquebisbe de Colonia vegé á sos vassalls fugí de sa obediencia, com també molts altres prínceps y ciutats; del ducat de Baviera se'n havían ja separat l'Austria, la Caríntia y la Estíria ab altres divisions menors. La Franconia, en la época en que s'extingí la casa sálica, havia sigut dividida entre'ls langraves d'Hesse, els comtes de Nassau y'l bisbe de Wurtzburgo, sens contar el comte palatí. També la Lorena fou dividida en Alta y Baxa, pertenyent la primera als comtes de l'Alsacia y l'altre als comtes de Lovaina; y d'aquesta mateixa provincia se formaren, ademés, els comtats d'Holanda, Zelanda, Frisia Juliers, Cléveris y altres. Molts *franchs alous* foren reduits á *feus* per l'homenatge voluntari de llurs possehidors, com els de Brunswick y de Lunenburg que foren eregits en ducats. Els eclesiástichs estavan exemps de contribuir al sosteniment de la Cort; les ciutats imperials se titulavan lliures, s'acostumavan á no pagar els impostos, y'ls quatre prínceps electors del Rhin es repartían entre élls l'imperi.

Se trobá, donchs, en Guillelm d'Holanda éll sol rey d'Alemanya; més encara que valent, aquest jove príncep jamay inspirá amor ni respecte, morint en una guerra contra'ls frisons en 1256, sens haver sigut coronat á Italia.

Estava l'imperi en tal decadencia que no sigué envejat per cap príncep; tots se feyan la guerra'ls uns contra'ls altres, de modo que la anarquía era completa.

En 1257, oferiren la corona de la Germania á Ricardo de Cornualles, qui no tenía altre mérit que ses immenses riqueses; y l'acceptá ab la promesa de pagar vuyt mil marcs de plata á l'arquebisbe de Maguncia, dotse mil al de Colonia y divuyt mil al comte Palatino; mes els altres electors, á quins sols els hi doná vuyt mil, creyentse agraviats per aquestes diferencies, proclamaren emperador al rey de Castella Alfons X el sabi, qui també acceptá prometent vint mil monedas á cada elector. Heús aquí'l gran imperi fundat per Carlemany, venut al mes-dient.

Ricardo de Cornualles s'apresurá á desembarcar á ne'l continent, y ab la forsa de set centes mil lliures esterlines se feu coronar en Aquisgram, y sa autoritat sempre fou discutida. Per fi les turbulencies d'Inglaterra'l crida-

ren á n'aquella illa, que hi estigué per llarga temporada, morinthe á l'últim en 1272.

El rey Alfons de Castella no arribá may á cenyir la corona imperial, puix els assumptos doméstichs el retingueren á sos dominis.

Reunits els electors deliberant qui fora elegit emperador, l'arquebisbe de Maguncia recordá un noble atrotinat de la casa d'Austria, qui anant de cassa en certa ocasió, trobá un capellá que portava'l Viátich y ja's descalsava pera traspassar un torrent; baixá'l noble de caball y l'oferex á ne'l sacerdot, acompanyantlo éll matex fins al poble; tornantli el sacerdot llavors el caball, respongué: un caball que ha portat á Nostre-amo jamay podrá servirme pera cavalcar, y li entregá. Aquell capellá arribá á esser secretari del arquebisbe de Maguncia, qui, al dirigirse á Roma pera pendre'l palium, se feu escoltar per aquell matex noble recomenat pel secretari. A ne'l acte, donchs, de la elecció, proposá'l arquebisbe á n'aquell, que no era altre que Rodolf comte d'Habsburg, qui fou del agrado dels demés electors, quedant nomenat emperador de la Germania (16 Octubre de 1273). Aquest príncep, prudent y religiós, li costá forsa restablir la autoritat imperial; mes al fi, ajudat del Papa y ab moltes concessions, pogué tornar les coses á son lloch.

Entre tant Manfret, creyent no podria resistir al Papa, s'humillá y'l reconegué com á Rey de Sicilia. Inocenci IV li concedí allavors el principat de Tarento y les demés terrers com á feu de la Iglesia; mes al morir aquest Papa (1254), negá la obediencia á son successor Alexandre IV, comensant axís la lluyta contra la Iglesia, de quina'n sortia sempre triufant. Havent corregut la nova de que aquell nen anomenat Conrad, fill d'en Conradí, y d'Isabel de Baviera, havia mort, en Manfret se feu coronar solemnement á Palerm l'11 d'Agost de 1258, merexent esser excomunicat éll y'ls seus pel Papa. Allavors Manfret se constituí capdill de tots els gibelins d'Italia, y aná extenent ses conquestes, y, casantse ab una filla del rey d'Aragó, rodejantse de sabis, jutglars y concubines, establí una cort oriental ab tots els refinaments de la sensualitat.

Mort el papa Alexandre IV, el succehí Urbá IV (1261), y aquest se proposá no dexar en repós á Manfret, oposantli un competidor qui fou Cárles d'Anjou, germá de St. Lluís rey de Fransa y casat ab Beatriu, hereva del comtat de Provensa. L'ambició d'abdós esposos pera

portar corona'ls hi feu acceptar la oferta, y prometé al Papa tot lo qu'aquest li exigia, resolt á no cumplir res.

Doná la batalla de Benevento, en la qual s'emportá la victoria, dexant mort á Manfret, y en Cárles quedá amo y senyor de Sicilia, fent ab els ventsuts tals excessos de despotisme, que'l matex papa, llavors Climent IV, l'hagué d'amonestar enérgicament per sa conducta.

Conradí, l'últim descendent dels Hohens-taufen, no havia mort, sino que vivia retirat ab sa mare en la Cort de Lluís de Baviera; els italians giraren envers éll sos ulls, y'l cridaren pera que'ls vingués á deslliurar del terrible jou de Cárles. Vingué'l jove príncep; mes havent sortit á trobarlo en Cárles d'Anjou á Tagliacozzo, fou aquell ventsut y fet presoner, y, tractantlo com un criminal, li fou tallat el cap á la plassa de Nápol's (1268), acabant ab éll la casa de Suabia.

En Conradí desde el catafalch tingué un tendre recort per sa mare, y llansá'l guant encarregant la venjansa á qui noblement el recullís, y ho feu en Pere rey de Catalunya y Aragó, casat ab sa cusina na Constansa, filla de Manfret. Portar á cap la tal venjansa era posarse'n front del poder de Roma y del de Fransa, que volia dir de gran part d'Europa.

En Pere, anomenat el Gran ó'l dels francesos, ab sa mirada d'águila y de gran polítich, aná tot seguit realisant un plan per empendrer la conquista de Sicilia.

Lo primer, assegurá la pau interior, posantse en amistat ab tots els demés estats peninsulars: ja'm vist com se feu reconexer per son germá'l rey de Mallorca, com á soberá supré'm de Catalunya; després, haventse refugiat en sa Cort sa germana Violant, juntament en sa nora Blanca de Fransa, filla de St. Lluís y casada ab l'hereu del trono de Castella anomenat Ferrán, qui morí d'enfermetat en 1273, y per lo tant allavors viuda aquesta ab sos dos fills Alfons y Ferrán, anomenats *los infants de la Cerda*, qui havian sigut desheretats per les Corts castellanes (y per axó, quan en 1284 morí Alfons el sabis, entrá á governar son fills segon D. Sanxo), li serviren aquells d'amenassa constant com á legals pretendents al trono de Castella.

Felip l'Atreuit, rey de Fransa, reclamava la protecció en favor de sos nebots *els infants de la Cerda*; y en una entrevista que tingué ab el soberá de Catalunya referent á diferents qüestions, no'n sortí en Pere pas gens satisfet

quan immediatament realisà una aliança ab Sanxo de Castella y son pare qui encara vivia.

Intervingué també'l nostre monarca en les dissencions entre'l rey Dionís de Portugal y son germá, donant la mà de sa filla la infanta Isabel, santificada després en els altars, á ne'l primer.

El rey moro de Tunis, desde'l temps de Jaume'l Conqueridor, venia pagant un tribut á la casa d'Aragó, y després en 1280 es constituí sots el protectorat del regne catalá; puix desde llavors se concedí y confirmá per tot temps el tribut, se facultá tenir en Tunis alcayt major pera'ls cristians que fós cavaller del reyalme, y que pogués anar ab la senyera de les quatre barras qu'havia d'esser respectada com la del país; s'otorgava també la mitat del dret sobre la gavella del ví, quin gavellot ó administrador fós catalá, y que hi pogués haver cónsuls catalans en Tunís y Bugía.

El cardenal Simó de Brion, nat en el castell de Montpensier en Turena, havia sigut elegit Papa á l'11 de Febrer de 1281 á la ciutat de Viterbo, prenent el nom de Martí IV; més, al igual que l'emperador Rodolfo d'Habsburg, prou treballs tenia pera pacificar les dissencions interiors y arreglar l'anarquia del imperi.

El rey d'Inglaterra, Eduard I, tenia feina apoderantse del país de Gales, qual rey, vensut y prés, es objecte de la ironia de son competidor; y doná'l títol de príncep de Gales á son fill primogénit, qu'avuy encara emplean els hereus del trono de Anglaterra, al matex temps que ses mirades ambiciosas se dirigian cap Escocia.

Semblava, donchs, tót preparat per la gran empresa que feya llarch temps tenia ideada'l rey en Pere; á n'axó vingué ajudar-lo un motiu que cubrí les apariencies. Volguent, donchs, el governador de Constantina declarar-se independent del soldá de Tunis, reclamá l'ajuda del monarca catalá, fentli la promesa de que reconixeria son senyorió. Per altre part, la tirania de Cárles d'Anjou y sos francesos s'havia fet intolerable pels sicilians, qui, sia convinguts ab els catalans y aragonesos, sia expontáneament, s'alsaren contra'l jou dels anjovins, exelantant la matansa que d'aquestos feren els qui fins llavors havían sigut víctimes de llur despotisme. Axó succehia el 31 de Mars de 1282, essent anomenat aquest terrible episodi les *Vespres sicilianes*.

La armada catalana, comenada per Coral de Llansa, siciliá que desde petit havia sigut criat á la Cort d'en Pere, puix vingué ab la reina Constansa, sortí de Portfangós el 3 de Juny de 1282 cap á Menorca, y d'allí, oberts pels capitans els plechs tencats en que se'ls marcava'l rumbo, feren via á l'África en la costa de Berberia, fondejant devant de la vila d'Alcoyll. Al desembarcar á l'África, se trobaren que'l governador qu'havia demanat son auxili havia sigut destruít; no obstant, presentaren els catalans batalla campal, y á pesar de les victories obtingudes, no's mogueren de la costa. Allavors vingué la embaxada dels sicilians á pregar al rey en Pere que prengués bax son poder el regne de Sicilia.

A 25 d'Agost marxá cap á Sicilia tota la armada catalana, desembarcant á Trapani'l 29; foren tan ràpides les victories qu'obtingué'l soberá de Catalunya, que á 14 de Febrer del any següent, ó sia de 1283, ja s'havia apoderat de tota la illa de Sicilia y de tota la costa sur de la península italiana.

Per aquest temps en Jaume, rey de Mallorca, acompanyá fins á embarcarse á la Reyna Constansa, qui anava cap á sa terra; entre tant el rey son espós venia de allí pera cumplir un compromís d'honor á que'l havia retat en Cárles d'Anjou, no poguent soportar sos continuats fracassos; á aquex fi li enviá dos frares ab un cartell de desafiament, cridantlo á un combat particular pera ferlo víctima d'una traydoria, de la qual se'n escapá'l nostre rey en Pere gracias á sa serenitat y astucia, no poguent esser hagut en el desafiament de Burdeos, no obstant haverhi comparegut cumplint ab sa paraula.

Després d'haver llsat el Papa excomunió radera excomunió contra'l rey en Pere, per fi firma una butlla á Civitavecchia á 3 de les nones del mes de Maig de 1284, absolguent á sos vassalls del jurament de fidelitat, y donant el títol de rey de Catalunya y Aragó á Cárles de Valois, segon fill del rey de Fransa Felip l'Atreuit.

Tot el poder de la Iglesia y de Fransa amassava al rey de Catalunya y Aragó Pere III, y no sabent per quin cantó se decantaria son germá en Jaume Rey de Mallorca, puix molts clergues y cavallers s'inclinavan á acatar la decisió del Papa, aná á sorprendrel á Perpinyá, qui no obstant pogué escaparse per una mina secreta. Allavors el rey en Pere s'apoderá de sa muller y sos fills, que'ls recluí á Torroella de

Montgrí, havent llibertat avans a la mare, gracies a les súpliques d'alguns nobles; axó va fer que'n Jaume s'abandonés per complert al rey de Fransa, quan ja aquest estava ab un formidable exercit per Salces acompanyat de sos fills Felip, hereu del trono, y Cárles, elegit rey d'Aragó y Catalunya, y del Cardenal llegat. Després de maniobrar en Pere ab molta astucia y confiant sa salvació en el célebre almirall Roger de Lluria, acabá aquella guerra ab la trista y fúnebre retirada dels francesos pel coll de Panisars, que s'emportavan a son rey malalt, qui morí a Perpinyá.

No'l sobrevisqué gayre'l rey en Pere, puix preparava ja una armada per apoderarse de Mallorca, quan morí en l'hospital de Olesa de Bonasvalls a 11 Novembre d'aquell matex any de 1285, havent sigut absolt de les censures per haver fet solemne declaració de que retornava'l regne de Sicilia a la Iglesia.

Mort el rey en Pere, tant l'hereu del trono n'Alfons, com son altre fill Jaume, que's trobava regentant la illa juntament ab sa mare Constansa, no volgueren despossehirse de Sicilia; y a 4 de les nones de Novembre de 1285, l'hereu fá donació a son germá Jaume de tots sos drets que per rahó de llegítima paterna y materna tenia sobre Sicilia; de modo que l'infant en Jaume quedava sobera d'aquelles terres que tanta sang costá a llurs moradors, y que hagué de continuar sostenint ab les armes a la má, contra les pretensions de la casa d'Anjou.

Rey ja de Catalunya y Aragó l'infant Alfons, portá a cap en aquest any de 1285 la expedició qu'havía preparat son pare, apoderantse del regne de Mallorca, despullantne de sos drets a son oncle el rey en Jaume.

A 29 de Mars d'aquell matex any de 1285 morí també'l papa Martí IV.

Tant prompte Felip l'hermós pujá al trono de Fransa, sostingué'ls drets de son germá Cárles de Valois, com a monarca de Catalunya que havia sigut nomenat pel Papa.

Les coses s'anaren posant de tal modo, que crearen una situació difícil pel reyalme de Catalunya-Aragó, fins al punt que son rey Alfons se vegé forsat a sometres a ne'l vergonyós tractat de Tarascó, firmat a principis del any 1291, pel qual, mitjansant el perdó que devia demanar al Papa, aquest y'l rey de Fransa prometían no ferli guerra; y ademés se revocava la donació feta a Cárles de Valois, com tal que's pagués a Roma el cens de Pere'l Cató-

lich ab tots els atrassos. El rey de Mallorca venia subjecte al senyoriu dels reys de Catalunya; y per últim, Alfons se comprometé a que tots sos súbdits dexessen el servey del rey de Sicilia, procurant que aquell rey, ó s'ía son germá, y sa mare Constansa no retinguessen la illa contra la voluntat de la Iglesia.

Aquexes condicions entravan dintre'l cercle de les conveniencies generals; mes d'altres n'hi havian que tenen totes les apariencies de pena ó expiació. Per elles, donchs, el rey de Catalunya se comprometia anar, pel próxim Nadal, devant del Papa, y ajudarlo ab 200 cavallers y 5000 infants, a fer una expedició a ultramar, el mes de Juny següent, en honra y servey de la Iglesia y a costas d'ella; y per últim, que al regresar de Roma, exigiria resoltament de sa mare y de son germá l'abandono de la Sicilia, y si no'l conseguia, els hi obligaria ab les matexes forces que tindria preparades pera la Terra Santa.

El rey Alfons no pogué cumplir totes aquestes condicions, perque morí a Barcelona el 18 de Juny d'aquell matex any de 1291; y en conseqüencia'l matex rey amenassat per aquella condició, era qui l'havia de portar a cap, ja que son germá Jaume'l succeí en el trono de Catalunya-Aragó, dexant com a governador de Sicilia, axís que vingué a pendrer possessió, a son altre germá Frederich.

He extret aquesta plana de la Historia, per sintetisar y puntualisar mes la situació política y social d'aquells temps en que visqué y alterná'l nostre Beat. Per conixer bé a l'home, es precís estudiar per tots costats l'atmosfera que'l volta; per aquesta causa, a mida que avansém en la historia particular del Dr. Arcangélich, aném recordant els principals fets mundials quins nos poden donar, a voltes, una explicació satisfactoria de certs punts obscurs de la vida del sabi y del sant.

XVIII

En Llull descubreix l'América

No es la prohibja d'atribuir lo extr aordinari a nostre Beat el títol ab que capsém el present article, sino la amor a la veritat y'l fervorós desitj de que tots els actes que pugan honrar nostre Mestre, y ab éll la nostra estimada Catalunya, s'ían coneguts de tothom.

Al ressenyar la seva odisseya, ja hem mani-

festat que, segons se despren del llibre «De nova et compendiosa Geometria», qu'escrigué en 1299, passá també per Anglaterra; y allí, atret per la immensitat de la mar á la que sempre considerá agradable companya, y aficionat com era á la meditació, boy passejantse per aquelles platges estudiá'l flux de les aigues, quines observacions escrigué mes tart en el llibre «Quæstiones per artem demonstrativan seu inventivam solubiles», y en sa qüestió 154 pregunta: per quina causa flux y reflux la mar d'Anglaterra, ó sia l'Oceá Atlántich?, y á continuació posa quatre rahons:

I. La terra es esférica y la mar també es esférica; y com la esfera de l'aigua está en la part cóncava sobre la esfera de la terra, la Mar gran tendex naturalment á sumergir la terra; emperó, essent la Mar un cós mixte, y tendint cada una de les parts de l'aigua á unir-se ab les altres (puix l'aigua naturalment té una gran forsa restrictiva), per axó es que naturalment la Mar té una grossa tendència á estar tota aplegada y á no dividir-se ni estendre's, y aqueixa es la rahó perque no pot sumergir la terra. De lo contrari, si la sumergís, se dividiria y s'extendria. L'aigua, donchs, te dues tendències naturals contraries, y de la una s'origina'l flux, y de l'altra'l reflux.

II. Axí com la terra fa un arch, perque es esférica, també'l fa un arch l'aigua de la mar, arch que te la part cóncava sobre la part convexa de la terra; d'altre manera la superfície inferior de l'aigua y la superfície de la terra no farían una sola superfície com fan. Posats, donchs, á les costes occidentals de l'Anglaterra, observém que les aigues de la mar fan un arch immens, y que'l tal arch es la causa del flux y del reflux de les aigues. Però les extremitats d'ell necessitan dos puntals ahont apoyarse, puix de lo contrari ¿cóm s'aguantaria? L'un d'aquexos puntals ja'l tenim, ja'l sabém, son les dites costes occidentals de l'Anglaterra, y les corresponents en igual ratlla de la Fransa, la Península ibérica y l'África; pero l'altre ¿ahont es? Mes de totes passades deu existir, per lo que es necessaria la existencia d'una terra oposada á les platges ingleses: existex, donchs, un continent que no conexém pas.

III. El sol té una forsa dispersiva, y la lluna la té agregativa, puix aquell segueix la naturalesa del foch y aquesta la de l'aigua. A causa de la naturalesa del sol, la mar es fluxiva, y á causa de la naturalesa de la lluna, es refluxiva.

Lo flux s'origina perque'l foch del sol dividex les aigues; y'l reflux, perque la lluna, rebent la llum del sol, impedeix el calor excessiu d'aquest y axís conserva més l'aigua, jatsia que, com més la lluna reb llum del sol, més impedeix que'l foch solar dividesca les aigues. ¿No veyém que'n el noviluni, quan la lluna reb menys llum del sol, la mar es més fluxiva (segons emperó la disposició de les terres) que no pas en el pleniluni?

IV. La influencia que'l sol té sobre la terra y la mar reverbera fins á la lluna, y axís veyém que'n la lluna hi aparexen taques corresponents á la mar y á la terra, essent les d'aquesta negres, y les de l'aigua pàlides; y la lluna es qui atrau aquella reverberació. La influencia del sol sobre la terra y la mar es tan gran, qu'arriba fins á la lluna, y per axó ve la reverberació: y en virtut de la referida naturalesa del sol y de la referida naturalesa de la lluna, y de la terra y de l'aigua, s'explican el flux y reflux de la mar gran, perque'l sol hi influex ab tanta de fortaleza, qu'aquesta influencia reflux altra volta fins á la lluna, que la atrau, y la terra y l'aigua están plenes de la influencia que resta. La mar mediterrània no flux ni reflux tant com la mar gran, perque'l seu arch no es tan esfèrich com l'arch de la mar gran, y perque te les terres més aprop; no obstant també flux y reflux alguna mica, com en ses onades que reverberen les platges, y's veu clarament mirantho.

Aquestes son les rahons científiques per les que se ve en conexement de la existencia del continent Americá, y qu'es troban en la obra esmentada, volúm IV de la edició moguntina.

Respecte d'aquest particular, y bax la epígrafe «Lo Beat Ramón Llull y'l descubrimet de les Amériques», diu mossén Salvador Bové, en el nombre 5 de la *Revista Lulliana*: «Ab ocasió de la bella poesia «La profecia del Beat Ramón Llull», de nostre amich y col·laborador lo senyor Joseph Mas y Casanovas, publicada en lo nombre passat, y del comensament de nostra «Historia del culte sagrat y públich que's dona al Beat Ramón Llull», que portarem lo mes de Novembre, fentnos echo d'una poética tradició segons la que nostre Sant, al anar á morir en alta mar dins la nau genovesa d'Esteve Colom y Lluís de Pastorga, manifestá sa convicció de que existía mes enllá de la Mar Gran, y cara á cara dels continents d'Europa y África, un altre Continent desconegut, y se-

guidament profetisá que un descendent del seu oient Colom trepitjaría per primera vegada aquelles terres ignorades, en nom de Christ y de la civilisació; molts amichs y coneguts nos han preguntat d'ahont havíam tret tal llegenda, y si ella te algun fonament, ó si es filla solsa-ment d'aquelles bullentes imaginacions que sempre van en busca d'homens portentosos pera ab ells llegitimar la verossimilitut de llurs poètiques composicions.

«Aném á contestar desseguida, ab nostra usual franquesa.

«La llegenda l'havém vista consignada en moltes *Vides* del nostre Ramón, y ara derrera-ment en la escrita per en Marius André (capítol XV, plana 210); y lo que hi há de cert, y que pot servir ben bé de fonament á tan poética concepció, es lo següent:

«Primer, lo Beat morí á bordo de la nau d'un marxant ó marí genovés anomenat Colom. Segon, lo matex Beat dexava al morir en ses obres la prova rigorosa y científica de la existencia d'unes terres desconegudes que devian extendre's á l'altra banda de la Mar Gran, més enllá de les columnes del *Non plus ultra*.

«Are, si aquell Colom era ó no ascendent de Cristofol; si avans de morir en Lull los parlá als marins d'alló y s'estengué en profecies.... la Historia no ho sap, pero la llegenda sí Y potser aquesta tinga rahó, que bé podría es- ser, atesos los antecedents que hem dit hi han certs é indubtables.»

Per corroborar la gloria que aquest fet, de les pobres científiques de la existencia d'un continent desconegut oposat al nostre, dona á la personalitat científica del Beat Ramón Lull, copiarem, com ho fá l'articulista esmentat, les paraules de D.ª Emilia Pardo Bazán, eximia escritora castellana, qui doná, en 4 d'Abril de 1892, quan se celebrá l'IV centenari del descobriment, per Cristofol Colom, de les Amériques, en l'Ateneu de Madrid, la conferencia titulada «Los franciscanos y Colón.»

«Uno de los personajes más renombrados en aquel siglo (XIII), y uno de los hombres más singulares que en España tuvieron cuna, es indudablemente Raymundo Lulio, á quien el martirologio franciscano cuenta en el número de sus *Beatos*, y á quien reza como á santo el pueblo mallorquín. Raymundo Lulio es popular, merced á la leyenda que le envuelve en sus gasas de oro; leyenda mas poética que la de Abelardo, inspiradora del arte y la poesía. La

imaginación siempre ve en Raymundo Lulio al enamorado de Ambrosia de Castelló, entrando caballero en fogoso corcel por la iglesia de Santa Eulalia, y cayendo como herido del rayo al mostrarle la dama genovesa su seno que carcomió la horrenda úlcera. No tanto como sus romancescos amoríos y su arrepentimiento y penitencia, se conoce al paje de Jaime I por su labor filosófica.

«Nuestro siglo ha vindicado plenamente, no sólo la ortodoxia de Lulio, sino sus méritos de pensador insigne, y Renán le coloca á la cabeza de los grandes doctores medioevales que confutaron las doctrinas del comentador Averroes. Pero al lado del romántico trovador y del filósofo, ofrece Raymundo Lulio otra personalidad menos discutida y casi olvidada, y es la que aspiro á evocar aquí, por lo mucho que al caso presente interesa: la personalidad del viajero peregrinante por Cristo, la del hombre que representa mejor esa dirección del pensamiento franciscano que he nombrado instinto de la aventura geográfica. Raymundo Lulio fué, en efecto, el Quijote de la misión, el ardiente é infatigable propagandista, lo que hoy llamaríamos un *agitador*, si esta palabra no hubiese contraído cierto sentido denigrante. Anticipándose á las ideas africanistas del Infante de Portugal y del Cardenal Cisneros, Raymundo Lulio amó al África más que había amado á Ambrosia de Castelló, pues la amó hasta la muerte, empapando con su sangre las playas tunecinas. Las Cruzadas habían fracasado en el terreno militar; Lulio intentó la cruzada intelectual, y en vez de demostrar á los mahometanos la superioridad del cristianismo entrando en una hoguera, quiso probársela por medio del raciocinio y del discurso, á fuer de escolástico de pura raza. Español y patriota, Lulio recorre á Europa, instigando al Papa, á los príncipes cristianos, á las repúblicas de Italia, para que conquisten las naciones sarracenas, no con la espada, sino con el entendimiento; consigue de Nicolás III que envíe nuevas misiones franciscanas á aquella suspirada Tartaria de los Kanés, que excitando la fantasía influyó tanto en el descubrimiento de otras comarcas bien diferentes; obtiene de Honorio IV y de Jaime II fundaciones de colegios de lenguas orientales, y desde allí los Menores, instruidos ya, salen á convertir moros, desarrollo completo de los propósitos de San Francisco.

«Pues bien: el nuncio del Evangelio entre

la gente mauritana; el santo á quien los mahometanos mesaron las barbas y apedrearon por loco, es quizá el único precursor del descubrimiento colombino que no puede ser calificado de fabuloso y quimérico; y si no temiese ofender vuestros oídos, y alborotar vuestra inteligencia con una aserción que acaso os sonará de un modo extraño y desapacible, yo diría que Raymundo Lulio es quien realmente descubrió las Américas, quedando reservada á Colón, en premio de su energía y constancia, la inmensa honra y fortuna de encontrarlas dos siglos después. Os ruego que me permitáis, á fin de paliar este atrevimiento, que exponga los datos en que me apoyo, para que, si hay error, lo excusen y me ampare el precedente de que personas autorizadas han caído en él antes que yo, fiando en testimonios que creo difíciles de recusar.

«Raymundo Lulio, que fué un autor fecundísimo y cuyas obras forman, en la rara edición maguntina, diez tomos en folio, tiene, entre otros escritos coleccionados en esa misma edición, al tomo IV, un libro *quodlibético*, titulado «*Quaestiones per Artem demonstrativam solubiles.*» En la cuestión 154, y al proponer la dificultad del flujo y reflujo en el mar de Inglaterra, el Doctor Iluminado, nunca más iluminado que en tal momento, la resuelve con las siguientes palabras. «Toda la principal causa del flujo y reflujo del Mar Grande ó de Inglaterra, es el arco del agua del mar, que en el Poniente estriba en una tierra opuesta á las costas de Inglaterra, Francia, España y toda la confinante de África, en las que ven los ojos el flujo y reflujo de las aguas, porque el arco que forma el agua como cuerpo esférico, es preciso que tenga estribos opuestos en que se afiance, pues de otro modo no pudiera sostenerse, y por consiguiente, así como á esta parte estriba en nuestro continente, que vemos y conocemos, *en la parte opuesta del Poniente estriba en otro continente que no vemos ni conocemos desde acá; pero la verdadera filosofía, que conoce y observa por los sentidos la esfericidad del agua y su medio flujo y reflujo, que necesariamente pide dos opuestas vallas que contengan el agua tan movediza y sean pedestales de su arco, infiere que necesariamente en la parte que no es occidental hay continente en que tope el agua movida, así como topa en nuestra parte respectivamente oriental.*» Después de leer este pasaje, que más que claro debemos llamar resplandecien-

te, bien podemos decir con un entendido jesuíta: «La existencia de un continente al Occidente de Europa estuvo científicamente probada por Raymundo Lulio dos siglos antes que Colón lo hallara. Que este continente fuera precisamente la América, ni Lulio, ni Colón, ni nadie lo dijo. *Suum cuique.*» Me asombra tanto más el pasaje del Beato Lulio, cuanto que en él veo funcionar aisladamente, por decirlo así, la potencia, la chispa divina del entendimiento humano. Si Lulio (aventurero y viajero incansable, perito en navegar, isleño de aquellas islas siempre arrulladas por el himno del azul Mediterráneo y fronterizas á las costas italianas y mogrebinas) hubiese oído á pilotos, lobos de mar y corsarios algún novelesco relato sobre el Catay ó la tierra de las especias y el oro, y dejase archivada en sus escritos la conseja, ya sería para esos escritos un blasón; pero que de un fenómeno físico como el del flujo y reflujo indujese con precisión tan maravillosa la existencia del nuevo continente, por nadie sospechada ni aun dos siglos después, paréceme un milagro intelectual, que justifica plenamente el nimbo de iluminativa ciencia con que la admiración de su siglo rodeó la frente del solitario del monte de Randa.

«No en balde aseguraba aquel acérrimo lulista, el Abad cisterciense Pascual, que de todos los autores antiguos, anteriores á Colón, y que Colón podía conocer, «sólo se halla el Beato Raymundo Lulio, que cerca del año 1287, por puro discurso filosófico, determinó que era preciso á nuestro ocaso hubiese un gran continente; y por esto no se le puede negar el título de primer descubridor de esta verdad, y propiamente inventor, porque lo determinó en fuerza de su discurso filosófico.»

«Al tocar el P. Pascual este punto, en carta á Muñoz, el historiador de América, declara la sospecha de que Colón pudo conocer el libro de Raymundo Lulio, y, de estar persuadido de la razón de Lulio, concebiría «la firmeza de ir al ocaso», porque, dice el cisterciense: «El firme dictamen y razonamiento de Colón de hallarse grandes tierras en el Occidente, cuando no hay otro autor de donde pudiese saberlo, me hace conjeturar que lo tomó de los libros del Beato Lulio: éste dejó en Génova, en poder de un amigo suyo, muchos libros, de los que pudo sacar Colón, ú otro versado en ellos, la especie que se imprimió tenazmente en su entendimiento. Puede ser que la casa de Colón

fuese aquella donde el Beato Lulio dejó sus obras, pues de las antiguas Memorias é Historias de Mallorca consta que Esteban Colón, genovés, que se hallaba en Bugía cuando el Beato Lulio fué martirizado por los moros, pidió al rey su cuerpo, y lo tomó con intención de llevárselo á Génova, por ser muy conocido suyo y de todo Génova, donde tantas veces había estado.»

«No negaré lo curioso de estas noticias, ni la fortaleza del hilo que en ellas aparece uniendo, al través de los siglos y por medio de un ascendiente de Colón, los destinos del inventor y del descubridor de América; y sin embargo, tengo para mí que Colón, ó no conoció ó desdeñó el *quodlibeto* del mártir balear, otorgando en cambio atención y crédito casi absoluto á las graciosas patrañas de Marco Polo sobre la tierra de los *Seres*, los reinos del Gran Kan, el país de las especias y de los elefantes blancos con collares de pedrerías. Y la razón es obvia. Si Colón hubiese leído á Raymundo Lulio y por la admirable intuición profética de Raymundo Lulio se guiase, no hablaría de encontrar nuevo camino para las Indias Occidentales, sino de descubrir el nuevo continente que en palabras tan categóricas había anunciado Lulio. El no maliciar Colón la existencia de este continente, indica á las claras que, ó ignoró, ó nunca paró mientes en el pasaje de Lulio.—Tal vez lo conocía, y sucedíale con él lo que al Padre Pascual, quien declara que sólo cuando advirtió que se disputaba este punto (de si más allá de las columnas de Hércules había un gran continente de tierra), le ocurrió la especie de que siglos atrás lo había manifestado el Beato Lulio.» Sea como quiera, los hechos y noticias que rápidamente expuse me servirán de fundamento para decir que, si Colón, buscando otra cosa muy distinta, encontró el continente nuevo, y por encontrarlo es digno de eterno loor y vida en la memoria de los hombres, Raymundo Lulio, por haber tenido plenísima conciencia de que ese continente existía y haberlo dicho, aunque entonces no se divulgase, merece quizá con mayor justicia el nombre de *revelador del universo* que suele atribuirse al marino genovés.

«Si he conseguido llevar á vuestro ánimo la persuasión de que los Franciscanos fueron la Orden científica y la Orden viajante, y en ella fermentó la nueva era con todos sus progresos, encontraréis natural que Rogerio Bacón

estableciese el método experimental siglos antes que su homónimo el canciller Bacón de Verulamio, y Raymundo Lulio revelase la existencia de América siglos antes de que la encontrase Colón. Nadie traduzca estas afirmaciones en sentido minorativo del valer del insigne navegante. Son los hombres mármol en la cantera, y Dios un escultor admirable, un Praxíteles, que de aquella hermosa piedra elige un bloque, y en vez de destinarlo á baldosas ó á pedestales de columna, labra con él el ara donde se ha de encender el sacro fuego. Aquí el ara fué Colón, destinado á sacar á luz lo que dormía entre el polvo del viejo *quodlibeto* luliano.»

XIX

Sa influencia social

Havent arribat en Ramón Llull de sa odisseya, y consolat á son antich amo y senyor en Jaume rey de Mallorca á Perpinyá, tingué noticia de que'ls frares Predicadors havían de celebrar son Capítol general á Montpeller, per la Pascua del Esperit Sant d'aquell any de 1283; y ab tal motiu allá se'n aná.

Hi concorregueren molts bisbes y altres prelats y gran nombre de religiosos de totes les parts de la cristiandat; y'ls frares llegiren en el Capítol diferents cartes y llibres que relatavan la mort de molts religiosos de sa Ordre durant aquell any. S'axecá llavors un home llech que allí hi havia de procurador pera que'ls infidels vinguessen á la santa fé católica, y en presencia de tothom digué: si de la mort dels religiosos, quines ánimes están vives en el Paradis, se'n fí tan puntual memoria, ab molta mes rahó se'n deuria fer de les dels infidels que moren en pecat d'ignorancia y perden la vida perdurable y aixís se'n van dret á l'infern. Per lo tant, vint-h á preguntarvos que dongau l'aliment de doctrina á n'aquestes ánimes redimides ab la sang de Christo, qui ha carregat sobre ses espatlles els pecats del mon pera salvarlo.

Aixís s'esplica'l matex Llull en son llibre Blanquerna (cap. 97, núm. 6), escrit en aquest temps, y les senyes d'un llech *Procurador dels infidels* no dexan lloch á dubte de que parla d'ell matex. En son «Desconhort», escrit en 1295, nos diu haver assistit en tres d'aquestos Capítols generals dels frares Predicadors; aquest, donchs, fou'l primer; y en tots instá y procurá adoptessen medis pera la conversió dels infidels. (Desconhort, cant. 14).

Aquí, á Montpeller, hi ensenyá publicament sa Art, segons consta pel testimoni del autor anónim y coetani, y també nos ho diu éll mateix en sa «Introductoria del Art demonstrativa», fins que, sabent que per la Pascua del Esperit Sant de l'any 1285, tornavan á tenir Capítol general els frares Predicadors á Bolonya, marxá, dexant les instruccions necessaries á sos dexebles pera que anessen adelantant encara que éll no hi fós, passant avans per la Cort Romana, per instar son constant intent á ne'l Sant Pare y Cardenals. Mes, havent arribat á Roma á últims de Mars, trová que'l Papa Martí IV morí'l 29 d'aquell mes; y encara que'l 2 d'Abril elegiren sucesor, pensá no esser fácil entaular desde bon principi ses pretensions, ademés de que no volia entretenirse pera poder assistir al Capítol general de Bolonya.

Allí esposá sa dèria de convertir el mon (Blanquerna, cap. 93, núm. 7), y'ls hi digué qu'esperava de llur bondat, no solsament que élls s'hi ocuparian en apendrer les llengües orientals y anar á convertir els infidels, sino que també l'ajudarían á persuadir al Papa, Cardenals, Bisbes, Reys y Prínceps aquells matexos intents, quexantse continuament de no trobar ningú que l'ajudés en promoure aquest sant negoci, pel qual fí viatjá tota sa vida y practicá tantes diligencies.

Acabat el Capítol general, se'n torná á Roma. El nou Papa, Jaume Savelli, qu'havia sigut canonge de Barcelona, prengué'l nom d'Honori IV, y escoltá benignament á ne'n Llull, posant en práctica algunes de ses pretensions.

Merexen esser apuntades les paraules del Ilm. Spondano, qui diu (Annal., ad. an. 1285, núm. 22): Honori, en el mateix primer any de son pontificat, desitjant eficament la propagació de la fé cristiana; per la conversió dels serrahins y reducció dels cismátichs orientals, maná que s'instituís á París l'estudi de la llengua arábiga y demés llengües estranyes, que ja moltes vegades ho havían fet també Inocenci, Alexandre y Climent els quarts d'aquestos noms, y havían cuidadosament recomenat els Papas llurs sucesors; y perque s'observés tot seguit son manament, escrigué ses Lletres á Joan Choletó, cardenal de Santa Cecilia, llegat apostólich á Fransa, quina institució de Colegis y conversió dels moros se troba que procurá ab incansable treball y molt interés Ramón Llull, catalá, de que mes amunt n'hem comensat á ferne esment, y que'n aquest fi emprengué varies

y difícils peregrinacions per Italia, Fransa y África.

Molt bé judica Spondano, quan creu qu'en Llull fou l'instigador del Papa pera que realisés lo que dexa apuntat, puix expressament ho afirma César Egassio de Boulay en la Historia de la Universitat de París, tom 4, pág. 472, y mes clarament encara l'autor del llibre «Academie de perfection», qui afegex que Honori, aprobats els projectes d'en Llull, instituí á Roma un Colegi per la ensenyansa de les llengües dels infidels y passar després á convertirlos, pel istil del establert á Miramar.

Mentres estigué en Llull á Roma, que hi passá mes d'un any, escrigué'ls llibres «Dels cent noms de Deu» y'l «Del tartre y'l del cristiá», per altre nom: «Super psalmum quicumque vult salvus esse».

En certa ocasió s'estava un peregrí devant de la creu mirantla fit á fit, mentres que ab els ulls espirituals recordava lo que la creu significa com á signe de la santa passió de Christo y de nostra redempció; y estant ocupat en aquesta contemplació vegé entrar á la iglesia dos capellans que atrafegats parlavan de les coses temporals, per lo qual el peregrí'ls hi digué: Senyors, ¿no sabeu que després de la mort de Jesuchrist, fou encomenada la Iglesia en custodia á Sant Pere, y que desde llavors l'han anat succehint molts Sants Pares que successivament l'han governada; y no sabeu també que vosaltres sou ministres y fills de la Iglesia? Donchs, m'estranya molt que si axó sabeu, y contempleu la passió de Christo, que la creu significa, pujan homes de vostre caracter estar devant d'ella ab tal alegría, quan nostre Redemptor es despreciat y deshonorat per tants homes com hi han en el mon que no creuen en Ell. (Félix de les maravelles, Tractat 1, cap. 12, núm. 10.)

En Llull continuament portava en son enteniment y en son cor l'únich negoci important de la vida: treballar per la salvació de les ànimes, y per'axó allá á Roma, en mitj de la decadencia moral del estat eclesiástich, santament s'indignava ab els vicis y defectes que corcavan el ministeri sacerdotal; axís nos explica en altre ocasió (Félix de les maravelles, trac. 8, cap. 21, núm. 12) qu'un Jutglar digué á un Prelat si volia honrar la fé ja qu'estava revestit d'aquesta dignitat, y haventli preguntat com ho podia fer, aquell li respongué: que fés un convent de religiosos ahont hi aprenguessen la llengua arábiga, pera que poguessen després

anar á honrar la Fé á la Terra Santa, ahont la infidelitat tant la deshonrava. El Prelat li respongué, qu'allí's serrahins matavan á tots els que'ls parlavan d'aquest assumpto, y axís no convenia pas que'ls homes morissen sens conseguir cap fruyt; á n'axó li respongué dient: que major fruyt era honrar y alabar á Deu que salvar y convertir els homes, puix mes noblesa y perfecció hi ha en Deu sol que'n tots els homes junts; y axís, encara que no's puga convertir cap mahometá, no s'ha de dexar la honra y alabansa de Deu entre ells, donchs per sí mateix es digne d'esser alabat, honrat y venerat; y tot el major honor que l'home li pot donar, es oferirse á morir per son amor, y precisament es el modo d'honorarlo y venerarlo que mes li plau. Tot aquest rahonament fou despreciat per aquell Prelat, perque tenia poca fé; y per aquest motiu y altres semblants, el jutjar anava vestit de negre y ab barba llarga, dolguentse y planyentse de que son Senyor Jesuchrist fós deshonrat per l'alt domini que la infidelitat tenia en el mon, y quan éll plorava els homes se'n hi burlavan.

Altre cas explica que li passá (Trat. 8, cap. 37, núm. 6), qu'anant pel mon dient la veritat pera que tothom la estimés y destruí's son contrari l'error, la digué també á un Bisbe, fentli veurer els defectes en que queye si no observava la pobresa qu'encarrega l'Evangeli, ni anava pel mon predicant la veritat; el Bisbe aquell se enfadá tant de sentirlo, que'l feu ficar á la presó, ahont hi estigué bastant temps y ab gran tristesa per no poguer seguir sa via anant pel mon dient la veritat, admirantse de que la falsetat l'hagués vensut, fins que considerá qu'estant éll á la presó y tenint paciència, fé, caritat, humilitat, esperansa, justicia, etc., vencia y destruya en sí mateix la falsetat.

Un home anava pel mon reprement á ne'ls Reys y Bisbes perque no tractavan ni disposavan la conversió dels infidels, pera que Deu fós mes conegut y estimat: estant un día devant d'un Bisbe, volgué reprende'l com á ne'ls demés; pero al temps que ho anava á fer li mancá'l valor y s'acobardá sens poder dir lo que tenia intenció; per lo qual recorregué á ajudar-se ab la fortaleza, caritat, justicia y humilitat, y per conseguirho ab mes fervor, s'assotá fortament ab unes corretjes que portava, y axís després se trová ab fortaleza d'esperit pera reprende á n'aquell Prelat, que per cuidar-se massa de son honor es descuidava del de Je-

suchrist. Admirat quedá'l Bisbe de tal atreviment, y fentlo vapulejar per sos criats, el tragué fora de son Palau. (Tract. 8, cap. 49, núm. 10.)

Molts altres passos se llegexen en aquest llibre «Félix de les maravelles del mon», que concordan ab lo que expressament diu d'éll mateix en altres llibres, que per procurar la honra de Deu y la conversió dels infidels fou maltractat, burlat y escarnit.

També havia parlat en Lull d'una ordre religiosa anomenada dels Apóstols (Blanquerna, cap. 83, núm. 12), sens rependre son modo de viurer, encara que hi afegex quins haurían d'esser llurs exercicis pera conformarse ab el nom que portan. Mes á Roma éll influí á ne'l Papa Honori IV, qui á l'11 de Mars de 1286 expedí una Constitució en la que extingí l'Ordre dels Apóstols, condemnant els que la seguían y sa fingida religió, com se pot veurer en el «Directorium inquisitorum» (par. 2, q. 11) y ho conta també Spondano á l'any 1286 (núm. 1), puix s'havía descubert son fanatisme irreligiós é hipócrita.

Aquestos seguían els errors dels albigenses, reconexent per fundador un tal Gerardo Segnelli, natural de Parma, qui, havent sigut expulsat de la vida franciscana, s'havía vestit, segons deya á sos prosélits, á la manera dels apóstols, y tenian sa ordinaria residencia á Italia. D'aquestos falsos religiosos ne torna á parlar en Lull en el llibre «Félix de les maravelles del mon» (tract. 8, cap. 14, núm. 6): Estant l'Ermítá y Félix en aquesta conversació, vegeren venir dos homes que s'anomenavan de la ordre dels Apóstols, quedant agradablement sorpresos per son ayre exterior, significat la santa vida que'ls Apóstols feyan y la pobresa ab que havían viscut en el mon; mes considerant que la norma de vida d'aquestos homes no corresponia á l'aparato exterior, s'entristiren pensant que la llur vida no era pas semblant á la dels Apóstols, ni llurs obres concordavan ab l'habit y exterior apariencia; per lo qual abdós ploraren y digueren: ¡Oh hipocresia, com saps ajuntar á l'hábit penitent falsa intenció!

Veyent el nostre Ramón al papa Honori IV tan favorablement disposat á sos projectes, s'atreví á demanarlí la aprobació de sa Art, com era profitosa pera la conversió dels infidels, y que disposés fós ensenyada á les Universitats y Estudis generals (Blanquerna, cap. 123); haventlo el Papa, per aquest assumpto, enviat á París, quina Universitat era en aquell temps la

més célebre d'Europa, y allí poguessen examinar la seva doctrina.

A la primavera del any 1286 arribà en Llull á París, ahont hi estigué un any escàs, essent aprobada sa Art y ensenyantla en aquella Universitat com dirém després.

Aquest matex any se celebrá á París altre Capítol General de frares Predicadors, com asseguran les Cròniques de la Ordre; y aquest fou l'últim dels tres que declara haver assistit en son «Desconhort», y proposá en éll, com es de suposar, els seus intents, com ho explica en el citat llibre.

D'aquest matex Capítol general ne fá memoria el matex Llull en el «Félix de les maravelles del mon», llibre escrit á París per aquests temps, quan diu (Tract. 8, cap. 17, núm. 6): A un Capítol general concorregueren grossa multitud de religiosos, y un príncep haventlos convidat un dia, els hi dona moltes y molt delicades viandes, y després d'haver ben menjat, un religiós preguntá quin sabor era més agradable y apreciable, el que s'experimenta quan un hom menja ab gana, encara que sia poch y bast, ó'l que's te quan sens necessitat es menja molt y molt delicat; sobre aquesta qüestió variaren les opinions, fins que'l matex que la proposá la termená dient que'l sabor del menjar es per la necessitat d'haver de mantenir el cós, y no per deleytarnos ab éll, ni per tenirne vanagloria.

Estant aquí á París, feu una visita á les Reals persones, essent rebut carinyosament per Na Isabel, mare del Rey y germana del rey en Jaume de Mallorca, qui s'havía refugiat á n'aquella Cort, puix son nebot Alfons, rey de Catalunya, l'havía desposseit de son regne. Es clar que per mediació, donchs, de Na Isabel y del rey en Jaume, tingué en Llull entrada al Palau; puix ja's cuidaren ells matexos de fer son panegírich, exposant sa noblesa y mèrits personals á ne'l rey de Fransa Felip l'Hermós. Encara que llavors el rey de Fransa estava molt ocupat, juntament ab els de Catalunya, Castella, Portugal, Sicilia y altres potencies, arreglant la difícil situació en que havia quedat el mon polítich ab la magna qüestió de la Sicilia, no obstant, escoltà atentament les pretensions d'en Llull, de qui se'n portá falagueres esperanses.

Vernon, autor francés, en la vida d'en Llull, cap. 14, diu que'l rey Felip de Fransa y Navarra, fundá á Navarra, á instancies d'en Ramón Llull, un Colegi de missioners, el qual fou

mes tart trasladat á Cambray, ahont permaesqué.

Per la festa de Pentecostés del any 1287 se celebrá á Montpeller un Capítol general de religiosos menors, segons en Waddingo (Anals, ad ann. 1287, núm. 2), y en Llull en son «Desconhort», escrit en 1295, nos diu qu'havía assistit en tres Capítols Generals de Menors, y essent aquest el primer que comodament podía anarhi, per aquest motiu marxá en Llull de París. En aquest Capítol general de francescans hi exposá ab calor y persuació el negoci de la conversió dels infidels, instant pera que élls l'ajudessen á adquirir els medis pera conseguirho.

A Montpeller poch temps hi estigué; doná noves instruccions á sos dexebles, escrigué encara algun llibre, y marxá á Génova, potser ab l'intent d'embarcarse pera anar á predicar als infidels.

A Génova s'entretingué á traduir en llengua aràbiga l'Art inventiva; y aquesta estada deuria esser d'alguns mesos, puix el tal llibre es molt voluminós.

El papa Honori IV sols ocupá dos anys y dos días la Seu Pontifical, puix morí'l 3 d'Abril de 1287; y á causa d'haver sobrevingut la pesta de la glánola, s'escampá'l Colegi de Cardenals, perllongantse la vacant per espay de deu mesos y mitj, fins que, transcorregut aquest temps y estant encara atrafegat el nostre Beat Ramón Llull ab aquella traducció, sapigué la elecció del nou Papa; axís es que, donantse pressa per acabarla aviat, marxá en haventla enllestida cap á Roma, ab fermes esperanses d'adelantar en sos designis.

El nou Papa, anomenat Tineo, nat d'una humil familia d'Allesiano, dióccesis d'Ascoli, prengué'l nom de Nicolau IV, y fou'l primer papa que doná la ordre Francescana, havent sigut éll el General de dita ordre á la mort de St. Bonaventura.

Animat aquest papa dels mes vius desitjos de sostenir y propagar la fé católica, com nos contan les histories, y sostingut son entusiasme pel zel fervorós del nostre Beat, enviá cartes y missioners á ne'ls reys dels tartres, á ne'l príncep d'Armenia y á l'emperador de la Etiópia, exhortant á tots els prínceps cristians pera que, units en una grau creuhada, deturessen els victoriosos progressos del Sultá de Babilonia.

Entre tant els prínceps cristians, faltant á ne'ls convenis pactats d'aquella llarga gestió diplomática, es barellavan altre volta entre ells,

no entenentse per arribar á una pau definitiva. Y mentres el Papa 'ls amonestava que dexessen llurs rancunies per acudir en ajuda dels cristians del orient, sens fer cas de la veu del Vicari de Cristo y sols moguts per envejetes y demés baxes passions, continuaren en llurs lluytes, mentres la Siria era presa pel sultá Cahil, qui á la fi se feu dueño també de la ciutat d'Acre, única possessió que quedava á ne'ls cristians de Palestina. No valgueren, donchs, els esforços desesperats de Enrich rey de Xipre y Jerusalem, ni l'ajuda dels templaris, hospitalers y demés cristians. El día d'aquest desastre els ve'hins de Tiro abandonaren la ciutat sens defensarla, y'ls de Beyruth se rendiren sens resistencia.

Aquesta fou la fi, com ja veurém mes endavant, de les guerres per la conquesta y recobro de la Terra Santa; guerres que duraren cent noranta y cinchs anys.

Per un rescripte donat á 26 d'Octubre de 1289, fundá el papa Nicolau IV la Universitat de Montpeller, ahont ja eran molt floxents els Estudis Generals. Ab tal motiu en Llull marxá á dita ciutat pera fomentar y estendre la ensenyansa de la Ars magna, puix allá hi tenia molts conreuhadors, y'l Mestre innumbrables dexebles.

Al Papa Nicolau IV li presentá (1290) un Memorial en que explica'l modo com se pot recuperar la Terra Santa, y comensa axís: Deus in virtute tua ostenditur hic quomodo Terra Sancta recuperari potest.

Una de les coses també que mes desitjava en Llull, era la unió de les dues ordres de Templaris y Hospitalaris, que ja ho havia proposat á ne'l Papa Honori IV (segons Waddingo ad. an. 1293, núm. 2). Aquesta mateixa unió procurá Nicolau IV á instancies d'en Ramón Llull, com ho afirma Felip Briccio en sos Anals, parlant d'aquest Papa (1). Se celebraren alguns concilis qu'aprobaren aquexá unió; pero no's portá á cap.

El projecte, que després en Llull mateix reformá, era fer una sola ordre de totes les militars existents, que contínuament per mar y per terra batallessen contra'ls moros; y que d'aquesta ordre única hi haguessen mestres en teologia

que, ensenyant á ne'ls infidels y cismátichs ab llurs propies llengües, els convencessen sobre la veritat de la fé católica.

Les reformes principals que bullían dintre'l seu cap eran, en primer lloch, l'establiment d'estudis de les llengües dels infidels en Monastirs, Universitats, Seminaris ó Colegis com á basa fonamental, majorment per quan éll mateix experimentá, quan estigué entre'ls infidels, qu'alguns religiosos, moguts d'un molt laudable zel, anavan á predicar á ne'ls moros; mes com no sabían aquella llengua, y l'intérprete, si'n portavan, tampoch sabía darhi la propietat deguda, axís es que'ls moros se'n burlavan, y en lloch d'aficionarlos á la lley cristiana, per considerarla ridícula se'n apartavan més y més.

Encara que aquest disposició pera les Universitats ja's doná á instancies del mateix Llull en el Concili de Viena y altres posteriors ordenances, volía éll, considerant la inconstancia humana, ferho permanent instituint cossos o congregacions que ab fondos suficients cuidessen d'aquestos negocis; y si hi haguessen instituits aquestos estudis d'una manera estable, no mancarían, ab l'ajuda de Deu, missioners qu'anessen á predicar als infidels.

Y no solsament axó, sino que deya en Llull: axís com els reys á les fronteres de llurs estats hi posan ciutats ó forteses ben provistes pera defensarse ó per embestir si convé, del mateix modo, qu'aquestos Colegis s'instaessen en les fronteres dels infidels, procurant atraurer ab dádives ó per altres medis alguns joves d'ells mateixos pera que'ls instruissen en sa llengua y costums, al mateix temps qu'á n'ells se'ls infiltrés la veritat católica, que després élls mateixos escamparían entre'ls seus, ajudant á n'aquesta tasca á ne'ls missioners.

Además de la instrucció que demanava en Llull per la gent comú y poch ilustrada, no en conceptes sutils y refinats, sino en paraules vulgars, comparacions vives y reflexions fácils com xaculatories, desitjava predicadors pels pastors, terrassers y demés gents del cap que per l'afany del treball están poch instruits ó s'olvidan de reflexionar en lo que mes deurían.

Estant el Papa greument enfeynat pera donar una solució definitiva á les desavinences dels prínceps cristians sobre la qüestió de la Sicilia, y havent en Llull donat les instruccions necessaries y convenients á sos dexebles de Montpeller, prengué aquest el camí d'Italia, segons un

(1) Philippus Briccius in Annal. Sub. Nicol. IV: Ordines Templariorum et Hospitaliorum in unum redigere est conatus, cui negotio perficiendo multum laboravit Raymundus Lullus: sed difficilium erant hanc perficere concordiam, quam sperare.

document que ja veurém firmat á Montpeller á 26 d'Octubre de 1290, ensenyant aquí y allá á ne'ls religiosos menors, y ajudantse d'ells instava á totes les persones de significació pera que cooperessen á sos designis.

Després d'haver recorregut bona part de la Italia, es pará en Génova (1291), á l'objecte de poderse embarcar y anar á predicar á ne'ls moros, com ja era son intent l'altra vegada.

XX

El llibre «Blanquerna»

Aquest llibre, especie de novela científica-sociològica-religiosa, qu'escrigué'l nostre Beat Ramón Lull, es de grossa importància dintre la obra del polígraf catalá, puix allí retrata'ls diferents estats de la vida humana á ne'ls perfecció en que éll desitjava arribessen; allí hi es pintat de má mestre'l mon social, tal com aquella superba imaginació, caldejada per la amor á Deu, s'l havia forjat; allí, en una paraula, hi es vivent son noble propòsit, sa déria constant.

Molt útil considerém fer una anàlisis d'aquest llibre, describint les cinch parts en que'l partí, en recort de les cinch nafres que rebé sobre l'arbre de la creu nostre Senyor Jesu-christ; en la primera, dona la doctrina y regles de vida per l'estat del matrimoni; en la segona, s'exten llargament per l'estat religiós; en la tercera, escriu lo que éll desitjava fossen els bisbes; en la quarta, cap-gira'l mon desde la Seu Apostólica, y en la quinta hi exposa les suaus delícies de la vida contemplativa.

I.—Del estat del matrimoni.—Succehí que un jove anomenat Evast y de noble familia, quedá, per la mort de son pare, sol possessor d'una immensa fortuna. Sa pietat y son menyspreu á les delícies d'aquest mon l'inclinaren á ferse religiós; mes considerant per altre part qu'era cap de casa y l'últim representant d'una nissaga ilustre, considerá un dever perpetuar el nom de son pare, y ab l'intenció de semblar arreu el bé y afavorir als pobres, contant ab ses riqueses, se casá ab Alomá, fadrina molt piadoseta, qui reunia, á son judici, totes les qualitats que desitjava adornessen á sa futura muller.

Les festes de son casament, no se semblaren en res á les que la gent rica y fastuosa acostuman celebrar en aytals acontexements; per do-

nar á ne'l mon l'exemple de la humilitat, anaren á la iglesia senzillament habillats y seguits d'un petit nombre d'amichs, puix consideraren qu'era profanar la santetat del lloch y torbar el sant sacrifici de la missa, anarhi seguits de brillant y luxós corteig. Tot aquest primer día fou dedicat á la pregaria y demés obres piadoses; els dos esposos distribuiren almoynes en abundancia, rentaren y besaren els peus á tretze pobres, fentlos seurer després á sa taula, qui foren els sols convidats á ne'l dinar de bodas.

En mitj de la major unió y armonía visqueren llarchs anys, repartint el temps entre la oració y'ls cuidados que prodigavan á ne'l pobres y á ne'ls malalts, fins que Deu se dexá conmourer per les llágrimes d'Alomá y li concedí un fill, qu'anomenaren Blanquerna.

Blanquerna cresqué virtuós, bó y aplicat á l'estudi, y quan arrivá á la edat de vint anys, volent encomenarli son pare la direcció de la casa y administració de sa fortuna, per poguer éll realisar son desitj que de jove tenia de entrar en religió, cridá un día á sa esposa Alomá y li manifestá son projecte, dientli: «Estimada muller, gracias á Deu nostre fill Blanquerna está adornat d'una gran prudencia, d'intaxables costums y d'una bona educació; se troba ja á la edat de saberse governar y de poguerse posar al frente dels negocis; es temps també de que comensi á pensar en casarse. Y en quan á nosaltres, nos podém retirar á un convent per viurer allí santament; y axís com fins ara havém donat bon exemple essent espill de casats, també desitjo esser d'aquí en avant un model religiós. Distribuirem, donchs, una part dels nostres bens als pobres, y tu podrás entrar en un convent de religioses, y jo ab ton permís me faré monjo.»

Aquestes paraules sorprengueren y entristiren á Alomá, qui no volia pas separarse de son marit ni de son fill. Una llarga discussió s'empenyá entre marit y muller sobre les aventages que hi havían en continuar llur cristiana vida en el mon ó en retirarse á un monastir. Per fi, vencé Alomá, gracias á les llágrimes y tendres súpliques. Mes quan ja havia obtingut de son espós Evast, que renunciés á son propòsit, tingué allavors de lluitar contra son fill, que's volia fer ermitá. Les llágrimes, qu'havían vensut á Evast, no pogueren vencer á Blanquerna, per lo qual ensejá un altre medi per retenirlo; axís que se'n aná veurer á una viuda, amiga seva, anomenada Anastasia, y li explicá sa pena: «fesme,

donchs, un favor, li digué; procura que la teva filla Cana parli y's familiarisi ab Blanquerna, y ab ses manyes li fasse olvidar ses quimeres, inclinantlo á enmaridarse ab ella. Nosaltres el ferém amo y senyor de tot lo que tenim.»

Anastàsia accedí gustosa á n'aquesta petició, puix ja desitjava casar á sa filla. Aquell matex dia al vespre, Alomá se feu acompanyar per son fill á casa d'Anastasia, y ab un ben combinat pretext s'apartaren les dues mares, dexant á ne'ls joves sols.

Seguí llavors una deliciosa escena entre Cana, qu'estimava á Blanquerna, y aquell qu'es l'amich de l'Amat celestial. La noya exposa son amor ab una franquesa y gracia encisadores; mes éll li respongué parlantli de la amor á Deu, y dels pasatjes solitaris ahont ell hi dexava escorrer les hores contemplant á Jesús y á sa gloriosa Mare; y sa eloqüencia es tal que se transforma l'ánima de Cana y fa nexer á n'ella'l matex desit de la vida religiosa: «Al comensar nostre entrevista, li diu Cana, me sentía inclinada á estimarte, perque veyia en tí un galan jove de gentil y noble apostura; mes les teves paraules han axecat ma ánima per estimar les teves virtuts; en realitat has il·luminat mon esperit ab les virtuts divines, y m'has donat á Jesús per espós.»

Entran en aquest moment les dues mares; Anastasia entén les últimes paraules de Cana, y, fortament disgustada, s'encara ab Alomá y li diu: Senyora, no suportaré pas més que Blanquerna parli ab ma filla.

Evast y Alomá passaren aquella nit entre llágrimes y prechs; després, veyent la fermesa que Blanquerna oposava á llurs objeccions, reaccionaren pensant que no tenian pas el dret d'oposarse á un projecte inspirat pel cel, y l'acompanyaren fins á la entrada d'un bosch, ahont el jove s'hi aventurá cercant un lloch favorable per edificarhi sa hermita lluny de les ciutats y dels homens.

Després de la despedida de llur fill, Evast y Alomá ordenaren santament llur existencia; edificaren, donchs, un hospital ahont ells mateixos foren els servidors dels malalts y dels pobres, vivint encara molt temps pera consol dels desgraciats y edificació de la comarca.

II.—De l'estat religiós, dividit en dues parts.—Entre tant Cana rumiava cada día els consells de Blanquerna, y perseverá en son desitj de ferse religiosa, á pesar de la oposició de sa mare; y fugint una matinada de sa casa, entrá

á un monastir. Anastasia, indignada, reuní á sos parents y amichs, y tots junts amenassaren á la abadesa de cremar el convent y matar á totes les monjes, si no donavan entenent á Cana de sortir d'allí. Les religioses, espantades, volian separarse de sa nova germana; mes ella les hi endilgá'l següent discurs: Vosaltres deveu saber que nostre espós Jesu-Christ volgué morir y sufrir el martiri per nostra redempció, y que Deu volgué donar á ne'ls apóstols y á molts d'altres fervor y devoció pera que en élls s'hi manifestés l'afecte que'l Fill de Deu posa á tots aquells que l'estiman y servexen sens el més petit temor á la mort. Deu doná aquesta devoció á santa Catarina, á santa Eularia, á santa Margarida, á santa Engracia y á totes les altres santes mártires, á fi de que estimessen y desitjessin sufrir els torments y la mort per son amor, servint ensemps d'exemple al mon. Dei matex modo, si vosaltres moriu per ma causa, morireu per honrar á Deu, guanyareu la palma del martiri, y donareu un bon exemple á tothom. Y si permeteu que la méva mare y'ls meus parents me fassen sortir per forza del convent, donareu un mal exemple y motiu á que succehexi lo matex en altres cassos, introduint axís una mala costum; de modo que cada vegada que rebereu en aquest convent una nova religiosa sens el permís de sos pares, vos vindrán á amenassar, y cada volta estareu exposades á ne'l matex perill d'ara.

Cana suplicá á la abadesa y á les religioses que no la abandonessen; ses paraules tingueren tal virtut que les hi comunicá son valor, mes cap d'elles gosá anar á dir á Anastasia la resolució qu'havian pres. Cana matexa, donchs, se'n aná ab sa mare, y, tirantli les claus del convent, li digué, que no solsament ella sino també totes les germanes, estavan aparellades per la mort á causa del amor á son diví Espós.

Deu no abandona á ne'ls servidors que l'honran, y Anastasia ab tots els parents se conmo-gueren fortament y ploraren al comprendre les piadoses paraules de Cana; llurs cors foren tocats de la gracia y s'arrepentiren de llur impietat. Els homes armats s'entornaren á la ciutat, després d'haver demanat perdó á la abadesa; Anastasia restá de genolls en terra demanant permís pera ferse també religiosa del matex monastir; mes com ja era un xich d'edat y de salut delicada, li aconsellaren s'establís en una caseta prop de la iglesia, ahont visqué bax la direcció de les religioses, poguent en cambi

menjar lo que volgués y pendre'l descans necessari, que la regla no li hauria permés dintre'l convent.

Al poch temps, sapigué Cana llegir y cantar l'ofici diví, y com que per pietat passava casi tot el temps á la capella, li conferiren la dignitat de sagristana. Més tart, á la mort de la abadesa, totes les religioses la elegiren per Mare.

La abadesa Cana establí en son convent noves regles á fi de preservar á ses religioses dels més petits pecats y encaminarles á la via de la perfecció cristiana; ella les guardá, no tant per ses ensenyances com per ses exemples, contra les ocasions de pecar, mitjentsant un método y algunes regles per cada cas. La exposició d'aquestes costums y d'aquesta disciplina d'un convent de religioses al sígle XIII compren divuyt capítols del «Blanquerna», y axo no's pot pas resumir en algunes planes; un hom no pot espresar més que la pena de que un llibre semblant no sia mes estudiat dintre les comunitats, com ho era á la edat mitja.

Blanquerna, després que s'hagué separat de sa familia, caminá tot el día bosch endins; dormí sa primera nit de soletat al peu d'un arbre y prop d'una hermosa font, á la nova aurora se torná posar en marxa. A posta de sol, se trobá devant d'un superb palau, en quin frontis hi eran escrits els deu manaments de la lley de Deu seguits d'aquesta frase: «Aquí hi han els deu manaments de Deu foragitats del mon y refugiats á n'aquest bosch, despreciats, desobehits y olvidats dels homens. A n'aquest palau ploran desconsolats y es queixan á causa del honor que rebían avans en el mon, quan, gracies á n'ells, Deu era honrat y ls homens obtenían la eterna salut.»

Blanquerna quedá admirat fortament de les paraules acabades de llegir de sobre la porta del palau; desitjant, donchs, entrar pera veurer els manaments, trucá. Un jovenet l'obrí, y l'aturá dientli que ningú podia entrar al palau, si fós desobedient á ne'ls deu manaments. Blanquerna li respongué qu'havía llessat de son cor totes les coses del mon y qu'havía dedicat enterament sa ánima al servey de Deu. El jovenet portá aquestes paraules á ne'ls manaments, que li digueren dexés entrar á Blanquerna conduintlo á llur presencia.

Blanquerna entrá, y's trobá en un gran y bell saló ahont hi eran escrits els noms de tots els qu'havian desobehit els deu manaments. Allí

hi havia deu cadires d'or, d'argent y marfil artísticament tallades, ahont hi estavan sentats ab gran gloria'ls deu manaments, ricament vestits de brocat y de seda; tenían grosses barbes y llarchs cabells que'ls hi donava l'aspecte de vells venerables. Quiscun d'ells tenía un llibre sobre sos genolls, y ab llágrimes y gemechs se queixavan.....

Blanquerna demaná á ne'l primer manament qué es lo que llegía en aquell llibre que li causava un tal dolor. Fill meu, li respongué, en aquest llibre hi está escrita la gran gloria de la celestial bellesa, y la gran pena que sufriran aquells que'm son desobedients y desleals; aquí hi son inscrits tots els qui m'obehexen y tots els desobedients; puix aquestos son més numerosos qu'aquells, sens que jo ne tinga la més petita culpa, ni fasse la més petita injusticia pera que ells me sían axís desobedients; ben al contrari, puix aquestos regularment son els que reben més gracies y favors de Deu. Y per'axó cada vegada que llegexo aquest llibre, sento renovar ma desolació, ma tristesa y mon dolor.

Blanquerna venera y pregunta á cada hù dels deu manaments, y'ls fá explicar llurs plans que'ls entristexen.

Blanquerna plorá llarch temps en companyia dels deu manaments, y'ls digué: ¿Puch ajudarvos ab alguna cosa pera satisfer vostres desitjos y atenuar vostre tristesa y dolor? Els deu manaments li respongueren que sols podia remediartanta pena y dolor la reforma de les persones de significació, com son els prelats, prínceps y religiosos, y aquestos ab fervor y coratge castiguessen en'ls desobedients á llurs ordres. Després d'aquesta resposta, Blanquerna s'agenollá devant dels deu manaments y'ls hi demaná permís pera continuar son viatge, y'ls hi suplicá li concedissen la gracia y la virtut de poguer perseverar ab quiscun d'ells en son sant propósit y de se'ls hi obedient en sa vida d'ermitá.

En son viatge tingué moltes altres curioses troballes: axís es que, veyent á la Fé, tingué ab ella una llarga sentada sobre la necessitat de convertir als infidels; vegé á l'Enteniment, qu'era un vell vestit de porpra, assentat sobre un trono y ensenyant la filosofia y la teologia á nombrosos dexebles; vegé á la Veritat, que l'Enteniment envía juntament ab la Fé d'embaxada á la Devoció pera que aquesta vinga a ne'l cor de sos dexebles. Troba també á un escuder y un emperador, á qui'ls hi ensenya lo que es el

verdader valor, y veu la dama del Valor, que, com ab els deu manaments, se feu obrir les portes de son palau. Aconsola á un pastor que venía de veurer morir á son fill, y per la sola eloqüencia de son piados discurs logra convertir á un cavaller qu'havia robat la filla d'un senyor vehí.

Caminant sempre per entre'l matex bosch, arrivá Blanquerna devant d'un convent, ahont un senyor, que s'havía retirat ab el pretext de fer penitencia, continuava entregantse á ne'ls plahers mondanals. Blanquerna's quedí al servey d'aquest senyor pera ensenyarli la verdadera penitencia y moure'l á arrepentirse de ses culpes. Conseguf lo que's proposá, fent d'aquell senyor un monjo ple de fervor. Volgué llavors seguir la seva ruta; mes tots els religiosos, edificats per son exemple, li suplicaren que no se'n anés tan aviat y que's quedés ab ells: no trigaren gayre nomenarlo llur abat, á pesar dels esforços pera refusar aquesta dignitat que'l forçava á renunciar son projecte de viurer solitari en una hermita.

Blanquerna, abat, governá son convent ab una prudencia y sabiduría exemplars, y fou'l pare y'l model de sos religiosos. Com qu'ell tenia un culte particular per la Verge María, feu edificar en un indret el més retirat del monastir una celda habitada per un monjo, quina única ocupació havia d'esser pregar á la Mare de Deu y cantar y celebrar ses llohanses. Els sis redés capítols d'aquesta part del «Blanquerna» formen el llibre de l'«Ave-María», y son dels més hermosos de la obra.... Mes aquestos no's poden pas analizar....

III.—De l'estat de Prelatura.—El bisbe vehí's retirá á un convent y els canonges de la dióccesis se reuniren per elegir un successor. Dos partits hi hagueren oposats: els uns volían nomenar á Blanquerna; els altres, en petit nombre, no volían aquesta elecció, perque creyen que, essent llavors canonges seculars, el bisbe Blanquerna'ls faría regulars. L'ardiaca, qu'ambicionava la dignitat episcopal, era'l candidat que proposavan; mes á la fi fou elegit Blanquerna. Aquest refusá instantáneament aquest honor, mentres que l'ardiaca havia marxat á Roma pera que'l Papa el nomenés á n'ell directament, y'ls altres canonges hi enviaren tot seguit un delegat perque'l Sant-Pare aprobés la elecció de Blanquerna. El Papa, havent escoltat á les dues parts, fallá axis: Tot aquell que te visus de simonia ó en fasse concebir sospites, deu esser

descartat de les eleccions, y aquell que es més oposat y més contrari á la simonia, es sempre'l preferit; y segons tinch entés, en Blanquerna defuig de ser bisbe y no vol surtir de sa vida oculta en la qual hi está mellor qu'en els més elevats honors y dignitats; donchs aquest deu esser el bisbe, y no l'ardiaca, que'm sembla desitja aytal dignitat.

Blanquerna degué obehir al Papa. Vosaltres haveu volgut, digué á ne'ls canonges, que sia'l vostre pastor; jo tenia per una grossa càrrega l'esser abat, mes ara encara se m'ha afexugat més, puix el pastor te més penes y corra més perills quan sos remats están grassos que quan están magres; per axó vos demano la vostra ajuda y'ls vostres consells pera guardar bé les ovelles.

El novell bisbe s'ocupá activament de la administració de sa dióccesis é hi introduí inmillorables reformes; la major part de les seves rendes les destiná al bé de la Iglesia, á pesar de les observacions de l'ardiaca que li deya qu'un bisbe te necessitat de sostenir cert luxu y tenir gran nombre de criats. Vetllá d'un modo especial pels estudis de teología y dret canónich que devían fer els joves sacerdots, y nomená á vuyt canonges encarregats de predicar únicament y arreu les vuyt benaventuranses que Christo promet en son evangeli: la pobresa, la mansuetut, els plors, la afficció, la misericordia, la puresa de cor y la persecusió.

IV.—Del Summo Pontificat.—Després que ja feya molt de temps que Blanquerna governava son bisbat, succehí que morí'l Papa y's reuní el cónclave com de costum. L'anomenada de les virtuts y ciencia de Blanquerna s'havía estés de tal modo, y era ja tant venerat dels altres Prelats, que fou un dels candidats per seurer á la Seu Apostólica. Vingué entre tant un jutglar estranger, que's presentá devant d'un dels cardenals; aquest jutglar se feya nomenar Jutglar del Valor, y era'l que'n Blanquerna havia trobat juntament ab l'emperador dins d'aquell bosch quan anava de camí; cantá, donchs, algunes cansons compostes per l'emperador en honor de la Verge María; després esplicá com s'havía trobat ab en Blanquerna; digué grosses alabanses de ses virtuts, y ponderá de tal modo la santetat del bisbe Blanquerna devant de tots els demés cardenals, que per acort unánim determinaren nomenarlo papa, á pesar de sa ressistencia.

El novell Papa passá les primeres setmanes

de son pontificat estudiant á sa cort; portava continuament el llapis á la má anotant les reformes y milloraments que li semblavan necessaris, els defectes y vicis que devía remediar. En una ocasió vegé venir á son Palau un cardenal acompanyat d'una llarga recua de servidors y criats ricament vestits y montats sobre superbs cavalls; y poch després ne vegé venir un altre ab un seguici curt y humil. Cercá'l Papa el motiu d'aquesta diferencia entre'ls dos prínceps de la Iglesia, y sapigué que'l segon empleyava casi tota sa fortuna en almoynes y en obres de beneficencia, mentres que'l primer augmentava la seva per la simonía.

Axís com quan era bisbe havía buscat vuyt canonges pera predicar les vuyt benaventuranes, ara dividí'l *Gloria in excelsis Deo* en setze parts; prengué per ell la primera, y distribuí cada una de les quinze restants á sos cardenals, que devían consagrar-se á la predicació y á la explicació de les paraules de la pregaria que á cada hu d'ells havia tocat. Axís es que'l primer cardenal (et in terra pax hominibus bonæ voluntatis) per tot arreu devía portar la paraula de pau, entervenint entre'ls homes, els pobles y prínceps pera pacificarlos y allunyar d'ells les discordies de la guerra; d'altres s'encarregaren de llohar á Deu, de benehirlo, d'adorarlo, glorificarlo, etc., y axís anant seguint fins al cardenal més jove que s'encarregá de predicar y ensenyar les últimes paraules del *Gloria in excelsis*.

Mes la principal preocupació de Blanquerna fou la conversió dels infidels. Fundá un gran nombre de col·legis semblants á ne'l que'n Ramón Llull havia instituit á Miramar, ahont s'hi ensenyá la teología, la filosofía y la llengua árabe á ne'ls monjos destinats pera predicar la fé de Cristo á ne'ls serralhins. Dividí'l mon en dotze parts, y nomená un procurador per cada una d'ellas; aquestos procuradors tenían de visitar llurs respectives regions pera donar compte de son estat, ses costums y necessitats, á fi de que'l Papa ben informat pogués vetllar més segurament, mantenint la religió entre'ls pobles catòlics, y extendre sa propagació entre'ls dels infidels.

Totes aquestes reformes y moltes d'altres encare, donaren els fruys qu'eran d'esperar; un ordre complert regná en la Cort del Soberá Pontífex, la devoció á la santa fé catòlica s'augmentá per tot arreu convertintse molts infidels.

Entre tant Blanquerna ja comensava á ferse

vell; sos primers desitjos de viurer en una hermita renasqueren en son cor, y considerant que sa obra ja estava acabada, reuní á n'ls cardenals y'ls hi manifestá son projecte de retirarse al desert, abdicá sa soberana dignitat apostólica, y'ls pregá elegissen un successor.

Els esforços dels cardenals pera retenir á Blanquerna foren en vá, puix plorant de genolls á llurs peus els hi suplicá li concedissen aquesta gracia, y no pogueren refusar l'obehirlo.

V.—De la vida contemplativa.—Blanquerna prengué'ls vestits humils y grollers, com convenía á un ermitá, y fent el senyal de la creu, que's el signe de la nostre redempció, besá'ls peus y la ma del nou Sant-Pare y li demaná plorant sa gracia y benedicció encomenantse de tot cor á Deu, y'l Papa li doná sa benedicció, y plorant també, el besá sobre la boca, y lo matex feren els cardenals. El Papa maná que dos d'ells l'acompanyessen fins á la hermita ahont se volgués establir.

Tot un capítol está dedicat á la descripció de la santa vida que'n Blanquerna feya dintre sa hermita. En Llull, per escriurerlo, no li ha calgut més que recordar sa existencia solitaria á la montanya de Randa y á Miramar.

Un dia succehí qu'un ermitá encarregat de visitar les cases religioses de Roma, vingué als peus de Blanquerna y li pregá que composés un llibre que tractés de la vida contemplativa, pera que'ls altres ermitans poguessen aprendre y esser mestres en la contemplació y devoció. Allavors escrigué'l llibre «Del amich y del Amat.»

Blanquerna restá en oració, y considerá la manera de contemplar á Deu y á sos atributs; y quan hagué acabat la oració, escrigué lo qu'havia contemplat. Axís ho feya cada dia, y segons sa oració variava'ls motius pera compondre el llibre del Amich y del Amat de diferents modos y de nombroses materias; el tot breument, pera que'n poch temps l'ànima puga discorrer llargament. Blanquerna, ab la benedicció de Deu, comensá son llibre y'l dividí en tants versets com dies conta l'any; y cada verset es suficient pera contemplar á Deu tot un dia segons la art del Llibre de la contemplació que segueix immediatament á ne'l Llibre de l'Amich y de l'Amat.

Aquestos dos tractats: De l'Amich y de l'Amat y La Art de la contemplació, forman casi la totalitat de la quinta part del llibre «Blanquerna».

En Llull ensenya sa Art á Montpeller y París.

Sols allá á Mallorca, y entre'ls frares del monastir de Miramar, havia en Llull ensenyat sa Art. Mes ara, de retorn de sa odisseya, establí en la ciutat de Montpeller y en son celebrat Estudi General cátedra de lulisme, qu'ensenyá ell matex per espay d'aprop dos anys.

Allí en aquella ciutat, centre de la civilització mitj-eval y mentres la Europa bullía barallantse tots els seus monarques per aquella ditxosa poma de la discordia anomenada el regne de les Dos Sicílias, en Llull deduí de sa «Art compendiosa» la «Art demostrativa», qu's la qu'escrigué y ensenyá durant sa estada á Montpeller.

En la Art demostrativa combina un'altre método de la seva Art, quin fonament es sempre la primera que composá després de la illustració divina, ó sia la «Art compendiosa».

Els primers llibres qu'escrigué arribat á Montpeller, foren el «Blanquerna» y el «De primera y segona intenció», qu'enviá á son fill; mes com que sa clara inteligencia li donava lloch per escriurer'n varios á l'hora, s'ha de sentar qu'escrigué també tot seguit la «Art demostrativa», á quin método adaptá tots els qu'escrigué després.

Qu'en Ramón Llull ensenyá aquesta Art á Montpeller, consta, ademés del testimoni del autor anónim y coetani, per la «Introductoria de la Art demostrativa», que la afegí pera ferla més inteligible.

Com que totes les obres y operacions del nostre Beat eran dirigides á l'unich fi qu'ell s'havía proposat pera norma de sa vida, axó es, la salvació de les ànimes, per aquesta rahó prevé á ne'ls qu'han d'estudiar els seus llibres (Art demostrativa, dist. 3, ins. 6, núm. 4), que no convé sia ni testarut, ni flux, ni lleuger, ni que s'aferrí sens rahó necessaria á ne lo que diuen els filosofhs, puix ells, creyentse dir la veritat en totes les coses, erraren en moltes; per'axó s'ha de cercar si hi ha algun error en les antigues ciencias, ó si'ls que les descobriren tingueren instrucció suficient, ó si les ordenaren conforme á la rahó natural. Ademés doná'l següent avís (Ibidem, núm. 7): ensenya ab agrado á ne'ls que desitjas convertir ab la ajuda de la divina gracia; sias ab élls amable y no orgullós, terri-

ble ó avar, ni'ls estimis ab amor mondá; no'ls injuriis ni digas entre élls paraules vils, perque ab aquestos vicis freqüentment s'engendra l'odi á la virtut y á la veritat.

Escrigué varios llibres aclarant la «Art demostrativa», com son la Lectura de les figures de la Art demostrativa, Reglas introductorias de la Art demostrativa, La art de trobar els particulars en els universals, Propositionum secundum Artem demonstrativam; y per completar la inteligencia d'aquesta Art, compongué'l Compendium seu Commentum Artis Demonstrativae. Es aquest comentari, segons la autorizada opinió del P. Pascual, el mes fácil, y ab les regles que posa (dist. 2) y les qüestions que resol (dist. 3), proposantse y solventant ensemps varies objeccions, dona una complerta y exacta idea de tot á lo que's pot estendre nostre enteniment, donant la basa pera discorrer á tots els assumptos que cauen bax la jurisdicció de la inteligencia humana. També escrigué tractats de les quatre ciencias principals: Teología, Filosofía, Medicina y Dret, segons la práctica de la Art demostrativa, com ho havia fet avans ab la Art compendiosa.

Arengava en Llull desde la aula á sos numerosos dexebles, y'ls hi deya: que se servissen de les figures y de lo que á n'elles hi havia, perque á n'alguns els hi sembla qu'entenent ja un xich la Art, poden despreciar els llibres ahont hi han les condicions ó máximes d'aquesta Art, y volen trobar noves condicions y formar altres figures no tenint ciencia encara per'axó; aquestos son com els nens petits, que volen caminar y encara no tenen prou fortaleza á les cames (Introd. de la Art. Demost. cap. 24, núm. 2); els que van atolondrats y procedexen desordenadament torcen les rahons y'l discurs en son profit, mes axís jamay trobarán la veritat (cap. 29, núm. 3); y en el cap. 40, exposa'l modo d'aprendre y aprofitar ab documents molt saludables.

No dexava per'axó, entremitj del barullo de la ciutat y atrafegat com estava per tan contínuas ocupacions, de retirarse de tan en tan pera reconcentrar son esperit, que no dexava may l'alta contemplació de les coses divines.

Escoltém lo qu'ell matex nos conta atribuintho al ermitá Blanquerna (Blanquerna, cap. 58, núm. 8). Feya ja dos días que caminava per entre aquell bosch sens trobar res per menjar, fins que al tercer, fortament apretat per la fam, esperava no obstant, confiat y valerós, en

que Deu nostre Senyor l'ajudaria, trayentlo, no solsament d'aquell mal pas, sino també contra la tentació del dimoni que'l volia fer pecar contra les virtuts de la esperansa y de la paciencia. Mentres Blanquerna lluytava en la fam y resistia valerosament á la tentació, la prudencia volgué ajudarlo é il·luminá'ls ulls de sa ánima considerant que la gran aflicció y enlayrada oració mortifican el cós per la influencia de la caritat y devoció; y estant llavors en aquesta consideració s'esforsa ab tota la forsa de la seva voluntat en llohar, pregar y contemplar á Deu, amantlo y servintlo. Y per la virtut de Deu, que guiava á Blanquerna, y per la naturalesa de son enteniment que'l comprenia, y de sa voluntat que l'estimava, sos ulls s'ompliren de llágrimes y son cor de devoció y caritat, y fou arrebatat á tan alta oració que no sentí ni fam, ni set, ni cap altre passió, sino que pel contrari se trobá en una molt gran benaventuransa, y son cós recobrá virtut y forsa per la oració, á la que ab tot son afecte s'havia endinsat.

La molta devoció que tingué en Llull á la Mare de Deu, se conex també pel folleto anomenat «Ave María», que forma el capítol 68 del Blanquerna. En Llull, en persona de Blanquerna que feya l'ofici d'abat, instrueix á un monjo en alabar á la Verge María, y además de altres coses li diu: Fill meu, saluda, saluda moltes vegades á la Mare de Deu, la qual es nostre salut y benedició, y en ella son salvats molts que sens son socorro y ajuda foren condemnats. Eva siguié la nostra condempnació, y la Verge María la nostra salvació. María es llum y resplandor que destría y esboyra les tenebres y pecats, sens macula alguna. Ave, es un sér sens malicia ni defecte. Saludém, donchs, y estimém á la Verge santa María, en la qual y per la qual conseguirem virtuts ab que vencer á ne'ls vicis. Recordat, fill meu, com son molts els que no saludan á nostra dona santa María, y quan benaventurats son aquells que ella estima y recorda per aquell tan noble recort y piados affecte que li tingueren. Mira quan gran es el cel y quan bellment il·luminat pel sol, per la lluna y les estrelles; mira la terra y'l mar, els homes, les aus, les besties, les plantes, les herbes, els pexos y tots els demás sérs vivents del mon, puix tot lo que té sér, es un servey de la Verge María, y tot es de son Fill que ho ha creat. Saluda, donchs, fill meu, á la Mare de Deu, estimantla y recordante d'ella, ja qu'ella per la

seva part continuament té presents, estima y ajuda á tots els qui la saludan ab enlayrades mires, y saluda y plora ab afectuosa voluntat, puix li agrada molt á la Mare de Deu aquest género de salutació.

A Montpeller, y en aquesta ocasió, se pot dir ab tota propietat fou'l bressol de la famosa escola lulista sis vegades secular; allí encengué 'l cor de sos primers dexebles y escampá la feconda llevor de son sistema. La més famosa escola de Catalunya tenia d'esser informada per la filosofía nacional, y allí hi establí definitivament en Llull, en aquella Atenas catalana, el maridatge qu'havia fet ó realisat de la Academia y del Liceu.

Quan en 1286 aná en Ramón Llull á París ab la recomenació del Papa Honori IV, era dirigida pel canceller Bertoldo aquella celebrada universitat fundada al comensar el sigle XIII pel rey Felip-August, concedint á l'antich Estudi general tots els privilegis universitaris ab exenció de la jurisdicció real pera son canceller. Les càtedras qu'allí tenian més reputació eran les de Teología, si be que per fer la competencia á la de Bolonia, n'hi crearen de dret canónich. Se consultavan ses decisions pera resoldre'ls casos més greus de conciencia, se li sometían les disputes eclesiástiques, y quan se volia elogiar á un teolech, se li deya: sembla qu'ha passat tota sa vida á la Universitat de París; allí era'l punt de reunió pera les persones més distinguides de la cristianitat, y fins els més alts dignataris de la Iglesia s'honoravan al dedicarse allá á la ensenyansa; d'aquí que fós ja de molt antich el centre principal del saber humá ahont hi acudían totes les persones de distinció, lo qual influí soberanament sobre ses costums comunicantli aqueix ayre de cultura y elegancia qu'encaira avuy conserva. Aquesta Universitat adquirí grossa influencia sobre l'Estat y sobre la Iglesia; era la vanguardia del progrés intelectual, y definia sens discussió en tota materia científica.

El nom de *Sorbona* ab que regularment se l'anomena, li prové d'aquesta época, en que regnava á Fransa Felip l'Hermós; y es á causa d'una tassis axis titulada, que'l candidat que l'havia de defensar tenia d'argumentar tot sol contra tots els que's pressentessen, desde les sis del matí fins á las sis de la tarde, sens altre descans que'l temps de pendre una lleugera refrigeració al mitjdia.

Diu l'autor anónim y coetani qu'arribat en Ramón á París en temps del canceller Bertol-

do, llegí en sa Aula, per especial precepte ó lletres patents dels matex canceller, el Comentari de sa Art general.

Qu'en Llull ensenyá publicament sa Art á París, ho confirma també César Egasio de Boulay en la Historia de París, y que fou essent canceller l'esmentat Bertoldo. Axó demostra, qu'avans de dexarli ensenyar publicament, fou examinada y aprobada la Art d'en Llull; puix no es de creurer que sens aquesta circumstancia, majorment tractantse d'un método completament nou fins allavors, li hagués donat el canceller facilitats pera dita ensenyansa. Y'l P. Pascual diu, que tant cuidado y tanta formalitat del canceller Bertoldo pera que'n Llull ensenyés sa Art á París, denota la superior recomenació del Papa, pera que li fós examinada y aprobada, perque, no essent axís, no sembla pas necessari que'l dit canceller li hagués de donar lletres patents ni precepte especial. El comentari de sa Art, qu'ensenyá en Ramón aquí, continúa'l ja citat P. Pasqual, sembla que no pot esser pas altre que'l Comentari de la Art demostrativa.

Precedides les esmentades formalitats, se doná per aquest temps á n'en Ramón Llull el títol y grau de *Mestre*, ó *sía*, lo que avuy ne diem *doctor*, en la Universitat de París, lo qual ho indica'l citat Boulay, donantli desde allavors el lloch entre aquells *Mestres*; ja que quan en altres ocasions hi aná á ensenyar, poch tingué de menester ja més permís especial del canceller pera ferho. Ademés desde aquesta ocasió, encara que sempre observá la humilitat y modestia propies de sa alta santedat, quan en sos llibres se li presenta ocasió, pera fer més autoritat lo que diu ó per fer comparació ab altres *Mestres* éll matex s'anomena *Mestre*; axís, per exemple, en el llibre *Apostrof dels Articles* diu: Nos el *Mestre Ramón Llull* enviém aquest escrit á ne'ls sabis religiosos y seculars....., quan avans may havia usat de semblant títol. Y aquest matex títol se li doná desde llavors, ja en vida, y axís á cada pas l'anomena l'autor anónim y coetani; y també's troba després de sa mort en molts y antiquíssims monuments.

No dexá en Llull de suplicar á n'aquella sabia y respectable Universitat de París, l'ajudés en sos propòsits, exposantlosi la necessitat de que s'havia de convencer á ne'ls infidels de la veritat de nostra Santa religió empleant les nobles armes de la filosofia.

Allí escrigué també varios llibres que dedicá á l'esmentada important Corporació científica, instantlos en élls á la conversió dels infidels y á la creació de Monastirs ahont s'hi ensenyessen llurs llengües y costums ó creencies. En aquest temps també escrigué'l llibre titolat «Félix de les maravelles del mon».

Quan per la Pasqua del Esperit Sant del any 1287, arriat de París, assistí al Capítol General que'ls frares francescans celebraren á Montpeller, se quedá allí un gran temps y escrigué l'«*Ars inventiva veritatis*», que's, diriam, una reforma de sa Art demostrativa, deguda á la experiència que obtingué mentres la ensenyava á París. Aquest llibre'l posa bax la guarda de Jesuchrist, demanantli sa protecció contra les fiblades dels envejosos; lo qual demostra que ja aquestos l'havían atacat en ses doctrines.

Conexía en Llull que, ademés de la Art inventiva de la veritat, que propiament dirigex á l'enteniment pera conexas la veritat, era necessari una Art amativa per encaminar la voluntat á estimar lo bó; y com que sempre estava tant enfeynat, es queixa de que no té temps per escriurela, no obstant ho fá quan en 1289 havia tornat á Montpeller, després de visitar al Papa Nicolau IV, qui, en aquest matex any, erigí en Universitat l'estudi general d'aquesta ciutat, y'l mestre Llull hi portá tot seguit sa doctrina y sos dexebles ja molt nombrosos, que ab verdaer fervor seguían ses explicacions sempre eloqüents de l'*Ars-Magna*.

Es de notar que aquí, á Montpeller, y per aquest temps, escrigué'l llibre *De les llohanses* á la benaventurada Verge María, ahont expressament la confessa concebuda sens mácula original.

Allí sossegadament se dedica á la ensenyansa, á escriurer llibres y á la contemplació y meditació ab freqüents col·loquis ab son Amat, y'ls ratos que'l dexan lliure la llisó y la contemplació, els ocupa cavant l'hort de la casa hont s'estava, ó en altres exercicis corporals, pera exercitar el cos, recrear l'ànima y fugir les tentacions.

Entre tant, el rey Jaume de Mallorca, aliat ab Cárles d'Anjou y'l rey de Fransa, es movía per les fronteres del Rosselló y enviava un cartell de desafiament á son nebot Alfons, princep de Catalunya y rey de la Confederació aragonesa; s'apoderá aquell dels passos del Pirineu com Panissars y la Junquera.

Allavors, per aquest temps vingué á Mont-

pellera el ministre general dels frares franciscans Ramón Gaufredi, y havent entrat ab relació y amiatat ab en Llull, admirá sa doctrina y santedat de vida, donantli lletres patents pera que'n les provincies de Roma, la Pulla, y Sicilia, segons en Waddingo, pogués ensenyar sa Art y doctrina á ne'ls religiosos de sa Ordre que la volguessen aprendre, y mana á ne'ls Provincials que senyalin un convent á n'aquest objecte; aquest document está firmat á Montpeller á 26 d'Octubre de 1290. (1)

Dues conseqüencies ne treu el P. Pasqual, després del exámen del present document: Primera, qu'essent el General Gaufredi, segons en Waddingo, un home tan il·lustrat, prudent y virtuós, examiná primerament y aprobá la Art y doctrina del mestre Llull; puix, essent tan remirat en els estudis qu'havían de seguir els seus religiosos, com ho diu el matex Waddingo, (2) es moralment cert qu'examiná y aprobá

(1) D. Vicens Mut en la «Historia de Mallorca» llib. 2, cap. 4, porta aquest document, y aquest matex diu en Waddingo que'l tenia en son poder, y diu aixís: In Christo sibi carissimis Ministris Provinciae Romanae, Apuliae, etc. Frater Raymundus, Ordinis Fratrum Minorum Generalis Minister et servus, salutem in Domino et pacem sempiternam. Cum ex debito charitatis teneatur omnibus, illis potissime noscitur obligari, quibus nos vera jungit devotio et abstringit, certis beneficiorum indiciis comprobata: Cum igitur Dominus Raymundus Llull, lator praesentis, amicus ordinis et devotus ab antiquo, in relevandis Fratrum nostrorum inopiis gratus et in subsidiis sollicitus extiterit et attentus, non immerito vobis ipsum in Domino recommendo, discretionem vestram rogans quod cum ad vestra declinaverit loca, benigne recipiatis eundem, et quemadmodum secundum Deum poteritis, et decet nostri ordinis honestatem, in agendis sic ei assistatis sollicitate, quod ex devoto devotior fiat, et apud caeteros vestra reluceat solertia commendata. Caeterum, cum dictus D. Raymundus quamdam Artem doceat, per quam convincere nititur infideles, volo quod vos Ministri, si aliqui Fratres Provinciarum vestrarum audire dictam Artem fuerint consolati, detis ipsis Fratribus licentiam, et dicto Domino Raymundo de Conventu idoneo oportunitatem, in quo posit Fratribus ostendere artem illam, concedatis. Valete in Domino et orate pro me. Datt. in Montepessulano VII Calendas Novembris Anno Domini 1290.

(2) Waddingo en sos Anals al any 1293, n.º 12, diu qu'aquest matex General, en ordre á ne'ls estudis dels seus Religiosos, doná'l següent decret: Ne quis adolescens quippiam á se excogitatum, sive Notulas á se collectas, sive quaestiones suo ingenio compositas, audeat aliis extra Sodalitium communicare, immo potius sequeretur doctrinam á suis Magistris traditam, eorumque tereret vestigia. Lectoribus etiam sive Magistris serio cautum est, ne exoticas, novas aut suspectas opiniones aliis traderent, vel ipsi defendent; in hoc vero delinquentes corrigentur á Ministris, et pertinaces in sua opinione statim é suo gradu dejicerentur.

la Art y doctrina del mestre Llull, avans de donar el permís pera que poguessen estudiarla els seus religiosos, y de manar á ne'ls Provincials que destinessen un lloch proporcionat per'aquest objecte.

Segona, qu'allavors en Ramón Llull encara no era terciari de St. Francesch, perque aquesta circumstancia no s'hauría callat en semblants lletres. Y s'hi veu també l'antiga y devota amiatat qu'en Llull sempre tingué ab els religiosos franciscans.

XXII

El llibre «Félix ó de les maravelles del mon»

Aquest es altre dels llibres de més anomenada del Doctor Illuminat; tot éll es una llarga série de relats alegòrics: els quèntos se succehexen á les fábulas y parábolas, sens norma ni plan y sols ab el fi d'instruir; ab prou feynes el personatge Félix, que de tot s'admira, es suficient pera donar unitat á la obra y á relligar els mil epissodis é incidents.

«Las y en greu tristesa estava un home en país estranger, y s'admirava moltíssim de la gent d'aquest mon, perque tan poch conexían y estimavan á Deu qu'ha creat tot l'univers y l'ha donat als homens, ab gran noblesa y bondat, pera que d'aquesta manera fós d'ells conegut y estimat. Aquest home plorava y's planyía de que Deu tinga á n'aquest mon tant pochs qui l'estimin, el servescan y l'alabín. Y perque Deu sia conegut, estimat y servit, ha compost aquest llibre de maravelles qu'ha dividit en deu parts, que son: Deu, angels, elements, cel, plantes, metalls, besties, homens, paradís, infern. Aquest home tenía un fill anomenat Félix, á qui estimava molt, y li diu les següents paraules: Estim fill, la prudencia, la caritat y la devoció casi han desaparegut del mon, y molt pochs son els homens qu'arriban á ne'l fi pel que han sigut creats per Deu nostre Senyor.....»

Per aquest llibre del Beat, y en general per tots els que sortiren de sa ploma, se conexas impetuosa era la amor á Deu y al proxim y la intensa flamarada que consumía son cor; aquesta era l'ánima y'l móvil de ton son obrar; á son impuls argumentava, increpava y amonestava en quantes ocasions se li oferissen. En aquest, hi devém veurer també innumerables passos històrics de sa vida, ocult sempre son nom, pero que's conexas per les circumstancies de la

doctrina en éll exposada, referintse sens dubte molts d'aquexos á sa estada á Roma y camí de París. Mes com les semblances y exemples de que está compost tot l'esmentat llibre estan deslligats els uns dels altres, per'axó no se'n pot fer un analissys complert; y pera ferlo conixer un xich ne citarém algun d'aquells.

«Esdevingué en una terra qu'un religiós cristiá disputá tant llargament ab un rey serrahí, que al últim li feu comprendre com la lley dels serrahins era falsa, y conegué per les positives rahons del religiós qu'estava en estat de condemnació. Aquest serrahí pregá llavors al religiós, que li provés racionalment demostrant que la fé dels cristians es la veritat, afegint que's faria batejar y posaria son reyalme baix la obediencia de la Sancta Iglesia. El religiós respongué, que no podia pas mostrarli aquesta veritat per rahons necessaries. Les paraules del frare desencoratjaren greument á ne'l serrahí, que li digué que molt malament havia obrat allunyantlo de ses creencies, ja que no podia probarli racionalment la fé cristiana, afegint que, si no li feya entendre aquella fé que predicava, 'l faria morir de mala mort; llavors el frare fugí, y'l rey morí en l'error, d'ahont un gran dany se'n seguí per éll y per tota sa terra.»

«Senyor, digué Félix, ¿per qué ara en els temps actuals no hi han profetas? Blanquerna li respongué: Un rey molt noble tenia un fill qu'estimava molt. Aquest rey enviá per tot son reyalme solemnes missatjers, qu'anunciaren á la gent una nova cort que'l dit rey destinava en honor de son fill, á qui volia fer cavaller y donarli tot son reyalme per herencia. Un cop la nova cort fou constituída y'l jove rey ja sigué cavaller, s'acabaren els missatjers que'l rey pare havia escampat per ses terres á fi de que'ls vasalls vinguessen á honorar á son fill.»

«Un químich pregá á ne'l foch, que del or ne fés plata, y'l foch respongué á ne'l químich: Succehí que'n una terra's barallavan un lleó y un porch sanglá; el lleó s'esforsava per matar al porch, puix se'l volia menjar, y'l sanglá's defensava braument, perque no volia pas perdre la vida, ni que sa carn fos transformada en carn de lleó; preferí, donchs, viurer en especie de porch qu'n especie de lleó.—Senyor, digué Félix al filosofh, segons vostres paraules me sembla haveu dit que transmutació d'un metall en un altre, segons la art de la química, es imposible, puix acabeu de dir que cap metall desitja canviar son sér per un altre, ja que si's verifi-

cava, no sería més el matex sér qu'estima esser, si es que he entés bé les vostres rahons y alegories. Però lo que més m'admira es, el que un tinga grossa afició á la art de la química, si tot éll es una falsetat. Y'l filosofh li respongué aquestes paraules: En una terra hi havia un home que reflexioná 'ls medis pera negociar un gran tresor, y per axó va vendre tot lo que possehia, y marxant lluny arrivá á la cort d'un rey y li digué qu'era químich. El rey se complagué de sa vinguda, y l'acomodá en una casa fentli portar tot el menester. Ficá aquell home bona cosa d'or dintre tres canons ahont hi havia una decocció d'herbes en forma d'electuari. El rey, donchs, li doná una quantitat de dobles de quatre perque les multipliqués, y á n'aquest fi, aquell home les tirá dintre una caldera, ficanthi també á dins y á presencia del rey un d'aquells canons plé d'herbes de virtut maravellosa. L'or que hi havia dintre'l canó pesava mil dobles y'l rey n'havia tirat dos mil dintre la caldera; ab la escalfó del foch se fongué l'or, y'l del canó's barrejá ab el de la caldera, resultant després tres mil dobles. L'home aquell feu aquesta operació tres vegadas devant del rey, augmentant cada vegada l'or, creyent el rey que'n realitat era un químich. Mes á la fi aquell home fugí ab una grossa quantitat d'or que'l rey li havia donat pera multiplicarlo, puix havia cregut de bona fé qu'aquells canons tenian la virtut d'augmentar l'or dins la caldera.»

Els héroes dels innombrables episodis del llibre «Félix» son freqüentment els filosofhs, els reys, els ermitans y'ls prelats; els ermitans son sempre sabis y prudentes; els prelats son sovint representats ab llurs vicis, l'ambició, la glotoneria y la luxuria. En Ramón Llull n'havia trobats molts d'aquexos dignataris de la Iglesia que feyan deshonor á Deu y acullían ab despreci y alguna vegada ab burles picantes á ne'ls *amants magres*, quan aquestos els hi venían á destorbar llurs xirinoles parlantloshi de la Terra Santa y dels perills que dels serrahins y tartres amenassavan á ne'ls cristians. Els hi dedica més d'un quiento, que recorda certes faules satíriques de la edat mitja, essent sempre explicats ab un sentiment de noble tristesa á la vista d'aquestos escándols. Sant Francesch, Sant Ignasi, Santa Teresa y altres apóstols de Christo, sens dubte que'n trobaren de semblants; y'ls curaren á n'alguns, pel sant contacte de llurs penitencies y de llurs llágrimes.

La octava part del llibre de les maravelles

tracta de les besties, y comensa axís: «En una bella plana per hont hi passa un caudalós riu, hi havia un gran nombre de besties selvatges que volfan elegir un rey. La major part d'elles decidiren que fós nomenat rey el lleó; però el bou tercament s'hi oposá, proposant al cavall, de qui enaltex les qualitats per dessorre de les del lleó, y es portada la noticia per el ciervo á tots els animals que's nudrexen de pastures. Hi intervé l'aguineu y fá elegir á ne'l lleó, qui desde 'l primer día devorá, en companyia de sos compinxes, un badell y un poltro. El cavall y'l bou, irritats per la mort de llurs fills, volen subjectar-se á la lley del home.»

Tota aquesta part, qu'ha sigut nomenada epopeya animal, es una llarga série d'embolichs y trampas de Na Renart; aquesta es la forma més antiga, en Espanya, de la novela de Renart, tan célebre á la edat mitja, de la que'n Llull ne deuría conixer la versió francesa; conegué sens dubte la novela árab y les innombrables alegories que la imaginació oriental havia inventat sobre aquest fecont subjecte, que ha donat materia á diferents produccions.

Ademés, aquest llibre de les besties, es el que poden estudiar els folkloristes, ahont hi trobarán les tradicions y els quèntos dels diferents pobles allí reunits en una obra literaria; les llegendes escampades per les altres parts del «Félix», els petits quèntos morals dels ermitans y dels filosofhs ab que instruxen á ne'l héroe, son de la invenció del matex Beat Ramón Llull, trobantse'n molts poch en escrits anteriors.

La Biblioteca nacional de París possehex, en un manuscrit del sigle XV, una traducció francesa del «Llibre de les maravelles del mon» de la que'n trayém la conclusió de la obra:

«Héus aquí que després d'una llarga caminada, arribá á un abadía molt noble, hont fou rebut ab gran distinció y cortesía, no sols per l'abat, sino també pels monjos.....

Allavors comensá Felix á contar exemples y maravelles, y escoltantlo passaren agradablement el rato l'abat y'ls seus monjos embadalits per sa deliciosa conversa, puix hi havia en ses paraules molt de seny y sentit comú, poguenthi apendre'ls homes l'estat d'aquest mon y de l'altre..... Molt desitjaren l'abat y tot el convent, que'n Félix se fés monjo d'aquella abadía; mes en Félix s'excusá dient qu'estava obligat á caminar pel mon explicant les maravelles qu'havía vistes y sentides, per prometensa qu'havía feta á

son pare. L'abat y tot el convent li pregaren llavors molt devotament que prengués llur hábit y que ab eixa llureya anés recontant el llibre de les maravelles. En Félix consentí á llur prech, y fou vestit ab l'hábit d'aquella abadía, essent rebut com á monjo y rebent l'ofici de vagar pel mon explicant á tothom el llibre de les maravelles, anant augmentant son caudal ab les maravelles noves que, caminant pel mon, segurament trobaría. Quan ja estava tot arreglat y en Félix á punt de marxa, se posá malalt y morí.....

«... Quan en Félix fou enterrat, un monjo demaná gracia á l'abat, y agenollantse devant d'ell y de tot el convent y plorant ab gran devoció demaná l'ofici que tenia en Félix y que'l dexesen divagar pel mon com á ne'n Félix li havia sigut concedit. L'abat y tot el convent consentiren en la demanda del esmentat monjo, y li posaren el nom de Félix segon, á qui l'abat doná sa bendicció, y marxá tot seguit á voltar pel mon explicant el llibre de les maravelles, augmentantlo ab les maravelles qu'ell trobá..... Y l'abat y tot el convent ordenaren que'n aquesta abadía hi hagués sempre un monjo que tingués aquex ofici y s'anomenés Félix, qui anés contant pel mon y multiplicant el llibre de les maravelles, ab la intenció de fer mes conixer, amar, servir y honrar á Deu á ne'ls que ja hi creuen y enfervorisan á ne'ls qui ab prou feines el conexen, feblement l'estimen, els qui'n dubten, lassament el servexen y qui aparentment l'honran. Aquí fineix el llibre titolat de les maravelles.» (1)

El capítol XIV de la octava part de «Félix» ve á esser un altre llibre d'en Llull: «L'agradable visió», inmensa enciclopedia hont deplorém la pérdua; la descripció que'n fa un donsell qui portá'l recado al rey de part d'un sant ermitá, sembla feta per augmentar nostra pena:

«El donsell diu al rey que'l llibre era per recreació corporal y espiritual. De recreació corporal, porque hi havia innombrables y diferents figures molt ben fetes, y que hi son de tantes maneres quantes pugan pensar les creatures y llurs obres; axó es, que'n aquest llibre hi está figurat el cel imperial, com també la disposició de la sagrada y soberana Majestat y dels Sants de la Gloria. Després hi ha la figura del firmament, del sol y de la lluna; hi ha la histo-

(1) Citat en la Historia literaria de la Fransa, tomo XXIX.

ria del vell y del nou Testament. En aquest llibre hi han figurades les filosofíes, les obres de la naturalesa, com son: homes, bèsties, aucells, peixos y plantes; hi han les imatges dels homes, dels prelats, dels prínceps, dels clergues, dels cavallers, dels negociants y de totes les arts mecàniques. En aquest llibre hi han les histories de les batalles, de les ciutats, de les naus y galeres dels reys y de totes les altres coses antigas que ja han passat. Aquest llibre, senyor rey, ha sigut fet per un ermità que sigué philosoph, y de tots els llibres que pogué trobar n'estragué les histories que pogué. Y tot lo que ell vegé fer á ne'ls homes, á les besties, á ne'ls aucells, á ne'ls pexos, á ne'ls arbres, ho posa en figures.»

XVIII

Malaltia corporal y defalliment espiritual d'en Lull

A principis del any 1292 arrivá'l mestre Lull á Génova, decidit á embarcarse pera portar son apostolat á Berbería, ab quinas terres aquella poderosa república hi sostenia fermes relacions comercials. A n'aquesta ciutat hi tenia el nostre Beat molts amichs y dexebles, encara que sols hi hagués estat fins allavors una vegada, quan hi aná en 1289 y també dessidit á traslladarse á l'África pera missionar als mahometans, y no ho portá á terme per la nova elecció de Sant Pare, fent axó que desviés son itinerari.

En aquesta ocasió, donchs, succehí que tampoch ho pogué verificar de moment, perque caigué greument malalt. Escoltém com ell matex nos conta aquest pas de la seva vida: «Hi havia un home pecador, qu'havia estimat molt les vanitats d'aquest mon y havia molt agravat á Deu ab tota classe de pecats; però havent volgut Deu usar ab ell de misericordia, li doná la seva gracia, ab que conegué son tristíssim estat, y plorant amargament ses culpes s'empleyá llarch temps, tot el que pogué, en procurar la honra de Deu. Succehí qu'aquest home se posá malalt, y Deu pera castigarlo á n'aquesta vida, permeté que'l dimoni'l posés en un no esperar en la misericordia de Deu, recordant sos molts y grossos pecats y fent mes reflexió sobre la justicia que sobre la misericordia de Deu; axís es qu'anava perdent el gran amor que solia

tenir á Deu, y, com li mancava la esperansa, ja no s'estimá ell matex; y com que cada día pensava morir-se á causa de la greu enfermetat que sufría, se pintaren en sa imaginació de tal modo y ab tal intensitat les penes del infern, que ja s'hi creya condemnat per sempre mes, y axís tro afirmava que li tenia de succehir més certament que quan un home te un trós de pá á la má per menjarlo, y creu que se'l menjará. No obstant d'aquesta tribulació, tenia un xich d'esperansa en la Verge María, per un llibre que á sa honra y llohansa havia compost portat per la gran amor envers Ella. Tant vives eran les penes del infern qu'aquell home imaginá, que quan ja estigué bó li semblá que hi havia estat, y que durant la malaltia se li havian manifestat moltes condicions y secrets d'aquell lloch de torment. Y mentres estava en aquest estat durant la enfermetat, un día vegé un gat que agafant una rata la matá y se la menjá, y ell, considerant aquell fet, plé son cor de tristesa y temor á les penes del infern, desitjá (en la porció inferior de l'ànima) esser aquella rata que'l gat se menjava, per no haver de sufrir els crudels tortments que se li esperavan.»

Axó es lo qu'explica en Ramón Lull en el «Arbre de la ciencia», arbre exemplifical, títol del exemple de la branca del arbre eviternal, nom 2; y fou escrit aquest llibre l'any 1295 á Roma, tres anys després d'aquesta malaltia; y com que ni antes ni després se te noticia de cap enfermetat fins á la data en qu'escrigué lo referit, axís es que no hi ha dubte que parla d'aquesta. Ademés, les senyes sembla no mentexen: un home de vida desarreglada que's convertex y per llarch temps procura la honra de Deu, qu'escriu un llibre en llohansa de la Verge María, com fem notar en el capítol XXII, y per últim en el arbre questional, títol de les questions dels exemples de les branques del arbre eviternal (en la questió núm. 4) s'aduhex aquest exemple com á propi é históric d'en Ramón.

JOAN AVINYÓ,

Rector de Cabrera de Pierra.

(Continuará).